

Content Analysis of Iranian Ph.D. Theses on Urban Planning with Emphasis on the Relationship between Knowledge and Research

Mohamad Mehdi Azizi ^{1,*} and Mastooreh Gholipour ²

1. Professor, School of Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

2. PhD, School of Urban Planning, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

* Corresponding Author, mmazizi@ut.ac.ir

ARTICLE INFO A B S T R A C T

UPK, 2021

VOL. 5, Issue 3, Pp, 1-20

Received: 07 Nov 2020

Accepted: 15 Mar 2021

Research article

KEYWORDS: PhD Theses, Urban Planning Research, Urban Planning Knowledge, Qualitative Content Analysis

Background: A Review of the criticisms made about Iran's urban planning indicates significant points regarding the quality of professional planning activities, research outputs and its knowledge production system. It is supposed that current knowledge, research and profession defections and shortcomings that each experience individually are the result of a general flaw in the relationship between all of them. Establishing PhD planning courses in various world universities have a significant history and its research outcomes have been trying to enrich planning knowledge base. Iranian PhD Urban Planning courses began in 1968 at the University of Tehran. Since 2009, Shahid Beheshti and Tarbiat Modarres universities, then other universities have joined this movement. However, the question is how the content of the knowledge-research relationship is defined in Iranian urban planning and to improve the knowledge of Iranian urban planning, what content should Ph.D. theses cover?

Objectives: This study aims to find out what effect the content of PhD Urban Planning theses in Iranian urban planning knowledge in these years and the role they should play in the coming years.

Methodology: This article is a fundamental research type and the research method is based on qualitative content analysis. Therefore, 461 English PhD Urban Planning theses, 20199 English articles, 5199 Persian articles and 123 Persian PhD Urban Planning Theses were analyzed as study samples.

Results: The study showed that the categories of philosophy and theories have been the first priority in both knowledge of urban planning and research of the world as well as in Iran.

Conclusion: Comparing the relationship between Iranian and global knowledge-research, indicates that the PhD researchers can determine three goals to choose the subject of their theses. These goals include: enriching Iranian urban planning knowledge, take a step in the direction of global urban planning knowledge or considering a combination of these two goals. Based on the selection of each of these goals, a list of thematic priorities is proposed for PhD researchers.

Highlights:

The main priorities of Iranian urban planning theses so far have been philosophy and theories, social issues and growth and development.

Categories of philosophy and theories, education and research as well as profession are future research priorities of Iranian urban planning theses.

Cite this article:

Azizi, M., & Gholiplour, M. (2021). Content Analysis of Iranian Ph.D. Theses on Urban Planning with Emphasis on the Relationship between Knowledge and Research. *Urban Planning Knowledge*, 5(3), 1-20. <https://dx.doi.org/10.22124/upk.2021.18113.1586>

تحلیل محتوای رساله‌های دکتری شهرسازی ایران با تأکید بر رابطه‌ی دانش و پژوهش

محمد مهدی عزیزی^{۱*} و مستوره قلی پور^۲

۱. استاد، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. دکتری شهرسازی، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: mmazizi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۰ دوره ۵، شماره ۳، صفحات ۱-۲۰ تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۵ مقاله پژوهشی</p>	<p>بیان مسئله: مروری بر نقدهای صورت گرفته درباره‌ی شهرسازی ایران، نکات قابل توجهی را در رابطه با کیفیت فعالیت‌های حرفه-ای شهرسازی، خروجی‌های پژوهشی و سیستم تولید دانش آن نشان می‌دهد. نقص‌ها و کاستی‌هایی که هر یک به صورت مجزا تجربه می‌کنند، حاصل یک نقص کلی در ارتباط میان آن‌ها است. برگزاری دوره‌های دکتری شهرسازی در دانشگاه‌های مختلف جهان از سابقه قابل توجهی برخوردار است و ماحصل پژوهشی آن تلاش در غنی ساختن پایه‌ی دانش این رشته دارد. دوره‌ی دکتری شهرسازی در ایران از سال ۱۳۴۷ در دانشگاه تهران آغاز شد و از سال ۱۳۸۸ دانشگاه‌های شهید بهشتی و تربیت مدرس و پس از آن دانشگاه‌های دیگر به این جریان پیوستند. اما سؤال این است که محتوای رابطه‌ی دانش-پژوهش در شهرسازی ایران چگونه تعریف می‌شود و برای بهبود دانش شهرسازی ایران، رساله‌های دکتری چه حیطه‌ی محتوایی را می‌بایست پوشش دهند؟</p> <p>هدف: این پژوهش تلاش دارد تا دریابد رساله‌های دکتری در این سال‌ها چه تأثیر محتوایی در دانش شهرسازی ایران داشته و در سال‌های آتی چه نقشی را می‌بایست ایفا کنند.</p> <p>روش: با نوع پژوهش حاضر بنیادی بوده و روش تحقیق آن تحلیل محتوای کیفی است. نمونه‌های مورد مطالعه در این تحقیق تعداد ۴۶۱ رساله‌ی دکتری شهرسازی جهانی و ۱۲۳ رساله‌ی شهرسازی دانشگاه‌های سطح یک کشور بوده است.</p> <p>یافته‌ها: مطالعات صورت گرفته حاکی از آن است که مقوله‌ی فلسفه و نظریه‌ها اولویت اول در دانش و پژوهش داخلی و جهانی در دوران معاصر بوده است.</p> <p>نتیجه‌گیری: در نتیجه‌ی مقایسه رابطه‌ی دانش-پژوهش داخلی و جهانی از خلال مطالعات صورت گرفته در این مقاله، می‌توان گفت که پژوهشگر دوره دکتری برای تعیین موضوع رساله خود می‌تواند سه هدف را دنبال کند. در پی غنی ساختن دانش شهرسازی ایران برآید؛ در راستای دانش شهرسازی جهانی گام بردارد یا تلفیقی از این دو هدف را مدنظر قرار دهد. مبتنی بر انتخاب هر یک از این اهداف، لیستی از اولویت‌های موضوعی برای پژوهشگران دوره دکتری پیشنهاد شده است.</p>
<p>کلید واژه‌ها: رساله‌های دکتری، پژوهش شهرسازی، دانش شهرسازی، تحلیل محتوای کیفی</p>	<p>نکات برجسته: اولویت‌های اصلی رساله‌های شهرسازی ایران تاکنون، فلسفه و نظریه‌ها، مسائل اجتماعی و رشد و توسعه بوده‌اند. مقوله‌های فلسفه و نظریه‌ها، آموزش و پژوهش و حرفه، اولویت‌های پژوهشی در رساله‌های شهرسازی آتی هستند.</p>

بیان مسئله

مروری بر روند شکل‌گیری دانش شهرداری نشان می‌دهد که این دانش پیش از قرن ۱۹ در نتیجه فعالیت‌ها و آزمون‌وخطاهای تجربی در عرصه شهر شکل‌گرفته و گسترش شهرنشینی و جنبش‌های سیاسی و اجتماعی ضرورت نگاه منسجم و نظریه‌پردازی در این حوزه را ایجاد کرده است. پس‌از آن، هنر، معماری، علم و فن به کمک این جریان آمده و روند نظریه‌پردازی را تسریع کردند. اما قرن بیستم همراه با جریان مدرنیسم، شکل‌گیری جنبش‌های شهرداری، تأسیس شدن رشته‌ی دانشگاهی شهرداری و گرایش‌های آن، این جریان را منسجم‌تر و مدون‌تر کرد. انتقادات صورت گرفته از مدرنیسم پس از دهه ۱۹۶۰ و ایجاد بحران کیفیت، مسیر آتی شهرداری را دگرگون ساخت. با مطرح‌شدن دیدگاه پست‌مدرنیسم در دهه ۱۹۸۰ و اوج گرفتن علم رایانه و ورود دیدگاه‌های فلسفی به حوزه نظریه‌پردازی، پایه‌ی دانش شهرداری غنی‌تر شده و سرعت انباشت اطلاعات به‌واسطه تجارب عملی و نظری بیشتر گردید و تا به امروز ادامه یافته است (پاکزاد، ۱۳۸۹ الف، ب و ج؛ شوی، ۱۹۶۵؛ فریدمن، ۱۹۸۷؛ بایر، فرانک و والرئوس، ۲۰۱۰؛ بحرینی و بختیاری، ۲۰۱۶؛ بری و همکاران، ۲۰۱۸). پژوهش‌های شهرداری بخشی از این تجارب عملی و نظری به‌شمار می‌روند.

پژوهش درباره پژوهش‌های شهرداری، مقوله‌ای است که کمتر به آن توجه شده است. از محدود افرادی که به این مهم پرداخته‌اند، جوهانسن و همکارانش هستند. آن‌ها رابطه دانش و پژوهش را یک رابطه غیرمستقیم تعریف کرده و به جزئیات آن پرداخته‌اند. به باور آن‌ها، پژوهش شهرداری با ایجاد تغییراتی در حرفه (به‌صورت غیرمستقیم) و دانش رشته‌های دیگر، در دانش شهرداری تغییر ایجاد می‌کند. همچنین، دانش شهرداری با تغییرات پارادایمیک و تغییرات مدل‌های شهرداری باعث ایجاد تغییر در پژوهش‌های رشته می‌شود. به عبارتی، نمی‌توان انتظار داشت که هر پژوهش مستقیماً وارد حیطه دانش شهرداری شود (جوهانسن، اولایسن و اولسون، ۱۹۹۸). از میان انواع پژوهش‌های شهرداری، رساله‌های دکتری به‌عنوان نمونه مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، زیرا انتظار بر این است که رساله‌های دکتری به پشتوانه‌ی ماهیت فلسفی و نظری خود، تلاش دارند تا در مسیر تولید دانش گام بردارند. از این‌رو، به نظر می‌رسد رساله‌های دکتری ارتباط میان دانش و پژوهش را بهتر از سایر انواع پژوهش‌ها نمود می‌دهند.

مطالعات نشان می‌دهد که دانشگاه تهران اولین کرسی دوره دکتری را در ایران داشته، پس‌از آن، دانشگاه شهید بهشتی، تربیت مدرس و دانشگاه علم و صنعت پیش‌برندگان این مسیر بوده‌اند. «گروه آموزشی شهرداری دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۴ تأسیس و در سال ۱۳۴۷ دوره عالی شهرداری نیز آغاز گردید. این دوره ابتدا به‌طور ویژه با پذیرش فارغ‌التحصیلان معماری با گذراندن یک دوره تخصصی دوساله و تهیه یک رساله، به فارغ‌التحصیلان، معادل دکتری شهرداری اعطا می‌نمود. اما اولین دوره دکتری شهرداری کشور رسماً در سال تحصیلی ۷۰-۱۳۷۱ آغاز شد» (وبسایت دانشگاه تهران، ۳۱ تیر ۱۳۹۹). «دانشگاه شهید بهشتی از سال ۱۳۸۴ در دوره دکتری طراحی شهری و از سال ۱۳۸۸ در دوره دکتری برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای دانشجو پذیرفته است» (وبسایت دانشگاه شهید بهشتی، ۳۱ تیر ۱۳۹۹). «مقطع دکتری شهرداری دانشگاه تربیت مدرس با گرایش نظریه‌های شهرداری با پذیرش ۴ دانشجو از مهر ۱۳۸۸ راه‌اندازی شد» (وبسایت دانشگاه تربیت مدرس، ۳۱ تیر ۱۳۹۹). دانشگاه علم و صنعت نیز از ۱۳۸۸ دوره دکتری شهرداری خود را آغاز کرد (وبسایت دانشگاه علم و صنعت، ۳۱ تیر ۱۳۹۹).

یگانه و بمانیان بر این باورند که از منظر تولید دانش، با توجه به این‌که رشته‌های پژوهشی- عملی در حال چالش و تغییر مداوم هستند؛ به لحاظ بنیان‌های نظری موردتوجه و نقد قرار گرفته‌اند. درزمینه‌ی شهرداری، بسیاری از نقدها به این بازمی‌گردند که بین تصور ذهنی شهروندان، نیازهای مردم و تمایلات کارفرمایان تفاوت وجود دارد. همچنین، عمل شهرداری می‌باید بر پایه معرفت انجام شود و نه عقیده شخصی. متخصصان اغلب به دلیل این‌که پایه معرفتی لازم برای دسترسی منظم به اطلاعات را ندارند، صرفاً با رجوع به دانسته‌ها و عقیده‌های شخصی خود عمل می‌کنند (یگانه و بمانیان، ۱۳۹۴، ۳۱۵). از سال ۱۳۴۷ تاکنون نزدیک به ۵۰ سال از عمر دوره دکتری شهرداری در ایران می‌گذرد و انتظار می‌رود که رساله‌های دکتری شهرداری ایران در این سال‌ها، حرکتی در مسیر انسجام دانش شهرداری ایران برداشته باشند. اما گلکار به کیفیت نازل پژوهش‌های شهرداری اشاره می‌کند که به شکلی فزاینده در سال‌های اخیر با چهره و ظاهری آماری یا شبه آماری ارائه شده‌اند. از نظر او این احتمال وجود دارد که برخی بر این باورند که آمار می‌تواند داورهای معمولاً کیفی و ذوقی شهروندان را علمی جلوه دهد. همچنین، طی سال‌های گذشته، پدیده کالایی شدن تحقیقات و پایان‌نامه‌های دانشجویی نیز قابل تأمل گردیده است (گلکار، ۱۳۹۳).

¹ Bahrainy & Bakhtiari

² Barry, Horst, Inch, Legacy, Rishi, Rivero, Taufen, Zanotto, & Zitcer

³ Johannesen, Olaisen & Olsen

بررسی نقدهای صورت گرفته درباره‌ی شهرسازی ایران، نکات قابل توجهی را در رابطه با کیفیت فعالیت‌های حرفه‌ای شهرسازی، خروجی‌های پژوهشی و سیستم تولید دانش آن نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد نقص‌ها و کاستی‌هایی که هر یک به صورت مجزا تجربه می‌کنند، حاصل نقص کلی در ارتباط میان آن‌ها باشد. از بین عوامل مؤثر بر دانش شهرسازی ایران، این مقاله بر پژوهش‌های شهرسازی تمرکز داشته و در نهایت رساله‌های دکتری را از میان انواع پژوهش‌ها برگزیده است. سؤال این است که محتوای رابطه‌ی دانش-پژوهش در شهرسازی ایران چگونه تعریف می‌شود و برای بهبود دانش شهرسازی ایران، رساله‌های دکتری چه حیطه محتوایی را پوشش می‌دهند و نیز باید پوشش دهند؟ از این روی، مقاله حاضر به تبیین اولویت‌های پژوهشی در تعیین موضوعات رساله‌های دکتری شهرسازی ایران به عنوان هدف اصلی می‌پردازد. به این ترتیب، تلاش دارد که به سؤالات زیر پاسخ دهد:

- رابطه‌ی دانش-پژوهش در ایران تا چه حد به رابطه دانش-پژوهش جهانی نزدیک است؟
- برای بهبود دانش شهرسازی ایران، رساله‌های دکتری چه حیطه محتوایی را می‌بایست پوشش دهند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تعریف صحیح رشته شهرسازی، حدود مرز این دانش را نشان می‌دهد. از نظر جوهانسن، شهرسازی یک روش تصمیم‌گیری و اقدام بوده و به بیان دیگر، کاربردی کردن یک روش علمی است (جوهانسن و همکاران، ۱۹۹۸). فریدمن می‌گوید که در طی سال‌های گذشته متقاعد شده‌ام شهرسازی واژه‌ای عام است که می‌تواند در طیف گوناگونی از حوزه‌ها به کار گرفته شود و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای یا برنامه‌ریزی فضایی یکی از آن‌هاست (فریدمن، ۱۹۸۷). داوودی، شهرسازی را عمل دانستن می‌داند و بر این باور است که دانش یک فرایند پویا شامل «دانستن چه چیز» (نظریه‌ها و ایده‌ها)، «دانستن چگونگی»^۲ (مهارت‌ها و ابزار)، «دانستن به چه هدفی»^۳ (انتخاب‌های اخلاقی) و «انجام دادن»^۴ (اقدام) است. به این ترتیب، دانش، یک بدنه صلب و بی‌زمان از حقایقی که متخصصان آن‌ها را درونی کرده‌اند نیست؛ بلکه به مثابه منبعی است که در آن خلاقیت، جاری و ساری است (داوودی، ۲۰۱۵)^۵.

شکل‌گیری و تحولات رشته دانشگاهی شهرسازی گویای ماهیت میان‌رشته‌ای این دانش است. برای پیگیری ریشه‌های ایدئولوژیک آن می‌بایست به سال‌های آغازین قرن نوزدهم و آثار سن‌سیمون و اگوست کنت رجوع کرد (فریدمن، ۱۹۸۷، ۴۱). کراکبرگ^۶ مبدأ اصلی شهرسازی را به اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ و همزمان با مطرح‌شدن کارایی علمی، زیباسازی شهری و عدالت اجتماعی می‌داند. در اوایل قرن بیستم، مدارس مهندسی، دوره‌های شهرسازی را گهگاه ارائه می‌کردند (دالتون، ۲۰۰۱، ۲۴۲۵). اما آموزش شهرسازی به طور رسمی در دانشگاه‌های هاروارد و لیورپول در قالب دوره‌های طراحی مدنی^۸ در ۱۹۰۹ آغاز شد. دوره‌های اولیه شهرسازی در قالب بخشی از معماری منظر و با هدایت برنامه‌ریزان منظر تدریس می‌شد (آنسلین، نثار و تالن، ۲۰۱۱، ۱۹۷)^۹. دالتون (۲۰۰۱) شکل‌گیری دانش شهرسازی را تا سال ۲۰۰۰ به تصویر می‌کشد و مابقی آن را تا سال ۲۰۲۰ پیش‌بینی می‌کند. وی محتوای دانش شهرسازی را از سال ۱۹۰۰ تا ۲۰۰۰ متشکل از چند جریان فکری می‌داند: «طراحی مدنی و برنامه‌ریزی کالبدی» (طراحی شهری و نوشهرگرایی، رشد و مدیریت کاربری اراضی)، «مهندسی» (کاربرد رایانه، برنامه‌ریزی حمل‌ونقل)، «علوم اجتماعی و تصمیم‌گیری عقلایی» (روش‌های کمی، پژوهش‌های علوم اجتماعی)، «مدیریت و سیاست» (سیاست‌های عمومی)، «مطالعات منطقه‌ای»، «محیط‌زیست» (توسعه پایدار، ارزیابی اثرات محیطی)، «توسعه اقتصادی و مالیاتی»، «تکثرگرایی، پست‌مدرنیسم و اقدام مشارکتی» (اصلاح اجتماعی و نقد اجتماعی)، «آرمان شهر گرایی» (دالتون، ۲۰۰۱).

¹ Knowing what

² knowing how

³ knowing to what end

⁴ Doing

⁵ Davoudi

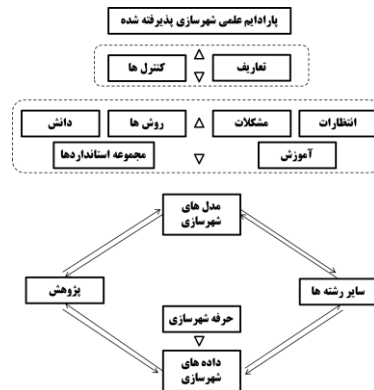
⁶ Krueckeberg

⁷ Dalton

⁸ Civic design

⁹ Anselin, Nasar & Talen

از جمله محدود پژوهشگرانی که به فرایند تولید دانش شهرداری پرداخته‌اند، می‌توان از جوهانسن^۱ و همکارانش نام برد. آن‌ها ضمن تعریف نحوه شکل‌گیری دانش شهرداری، موقعیت پژوهش را در این فرایند مشخص کرده‌اند. بر اساس دیدگاه آن‌ها، حرفه شهرداری داده‌های شهرداری را تولید می‌کند. این داده‌ها هم به پژوهش شهرداری و هم به سایر رشته‌ها خوراک داده و از آن‌ها تغذیه می‌شوند و این یک فرایند تعاملی و دوسویه است. این مدل‌های شهرداری در ارتباط دوسویه با انتظارات، مشکلات، دانش، روش‌ها، آموزش و مجموعه‌ای از استانداردها هستند. در مرتبه‌ی بالاتر، «انتظارات، مشکلات، دانش، روش‌ها، آموزش و مجموعه-ای از استانداردها» تحت تأثیر تعاریف و کنترل‌هایی هستند که پارادایم پذیرفته شهرداری اعمال می‌کند و باعث تغییراتی در آن می‌شوند (جوهانسن و همکاران، ۱۹۹۸، ۱۵۶). مبتنی بر دیدگاه آن‌ها، ارتباط دانش و پژوهش در اصل ارتباطی غیرمستقیم است (شکل ۱).

شکل ۱. رابطه دانش و پژوهش در رشته شهرداری
برگرفته از: (جوهانسن و همکاران، ۱۹۹۸، ۱۵۶)

از بین انواع پژوهش‌های شهرداری، رساله‌های دکتری، از جمله پژوهش‌های عمیق به شمار می‌روند که انتظار می‌رود محصول آن‌ها به ماهیت تولید دانش نزدیک‌تر باشد. بر اساس مطالعات صورت گرفته، سال‌هاست که دوره‌های دکتری شهرداری در دانشگاه‌های مختلف جهان برگزار می‌شوند و ماحصل پژوهشی آن، تلاش در غنی ساختن پایه دانش این رشته است. بدین ترتیب، دور از ذهن نیست که پژوهش‌هایی هم بر تحلیل ماهیت این رساله‌های دکتری صورت گرفته باشند. اما بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که به‌ندرت به ارتباط میان این دو پرداخته‌شده و عمدتاً از دیدگاه کمی بر رساله‌ها متمرکز شده‌اند. باین‌حال، این بخش تلاش دارد تا با منابعی که در این حوزه به‌دست آمده، نقش رساله‌های دکتری را در دانش و رشته شهرداری مورد تحلیل و تبیین قرار دهد.

کوهن بر این باور است که رساله‌های دکتری در راستای تقویت پارادایم موجود فعالیت می‌کنند. از نظر او، پژوهشگران رشته‌هایی با پایه دانش منسجم، تلاش دارند تا دانش موجود را تقویت و تعمیق کنند، بدین معنی که آن‌ها می‌کوشند جزئیات توپوگرافیکی را بر روی نقشه‌ای از خطوط اصلی که از قبل وجود دارد، توضیح دهند. آن‌ها تنها امیدوارند که روزی به مسئله‌ای بپردازند که مبین نقطه‌ضعفی اساسی و بنیادی در خود پارادایم باشد. در رشته‌هایی با پایه دانش منسجم، مقدمه بسیاری از اکتشافات و نظریات جدید نه جهل، بلکه بازشناسی این موضوع است که چیزی در مورد باورها و دانش موجود اشتباه است (کوهن، ۱۹۷۷). به بیان ساده‌تر رساله‌های دکتری حرکت در مسیر نظریه‌پردازی و یا اصلاح و آزمون نظریه‌های موجود در چارچوب علم عادی هستند. گلدشتاین و کارمین، بر نقش پژوهش‌های دکتری در رشته‌ی شهرداری تأکید می‌کنند. آن‌ها بر این باورند که پایه دانش چند رشته‌ای شهرداری، متشکل از رویکردهای روش‌شناختی، استانداردهای ارزیابی، چشم‌اندازهای نظری متنوع، از پراکندگی این رشته گواهی می‌دهد. البته برگزاری کنفرانس‌های تخصصی، انتشار نشریات، برنامه‌های شهرداری و فعالیت‌های شبکه‌های اجتماعی، همچنین وجود دوره‌های آموزشی و حرفه‌ای شهرداری و دوره‌های دکتری تلاش داشته تا از این پراکندگی بکاهد (گلدشتاین و کارمین، ۲۰۰۶).

با توجه به اهمیت مقطع دکتری در رشته شهرداری و رشته‌های مرتبط و خروجی‌های پژوهشی حاصل از آن‌ها، مقالات داخلی و خارجی از دیدگاه‌های مختلف به این مهم پرداخته‌اند. اما بخش عمده این مقالات به ارزیابی روش‌شناختی و مباحث آموزشی آن‌ها

¹ Johannesen

² Goldstein & Carmin

نظر داشته و به‌ندرت به ارتباط رساله‌های این رشته با دانش آن پرداخته‌اند. فیشر در پی فصل مشترکی از تعاریف و اصول برنامه‌ریزی شهری می‌گردد و معتقد است که تعریف و حیطه‌ی عملکردی این رشته کاملاً مشخص نیست. از این‌رو، مردم نمی‌دانند که از متخصصان دقیقاً چه کاری را باید انتظار داشته باشند. وی رساله‌های رشته‌ی برنامه‌ریزی شهری را از نظر محتوا به رساله‌های عمومی، رساله‌هایی درباره معنا و ریشه برنامه‌ریزی شهری، رساله‌هایی درباره محتوا و کاربردهای برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی و برنامه‌های خوب، برنامه‌ریزان شهری، آموزش و پژوهش تقسیم کرده است (فیشر^۱، ۲۰۱۲).

اننگل و همکارانش رساله‌های دکتری را نوعی پژوهش فرارشته‌ای معرفی می‌کنند. آن‌ها معتقدند که پژوهش فرارشته‌ای، پارادایم جدیدی در پژوهش علوم اجتماعی، منظر و تغییرات محیطی است که بر ادغام دانش علمی و غیردانشگاهی برای حل مشکلات پیچیده تأکید دارد. اما اطلاعات کمی درباره چالش‌های فرایند تولید دانش به این سبک در مقطع دکتری منتشر شده است. آن‌ها نتیجه می‌گیرند که پژوهش‌های فرارشته‌ای این فرصت را فراهم می‌کنند که پروژه دکتری از قالب یک تحقیق کاربردی ارتقا یابد. اما، درحالی‌که برنامه‌های دوره دکتری به‌طور فزاینده‌ای پارادایم پژوهشی فرارشته‌ای را می‌پذیرند، روش‌ها و پیامدهای دخالت سایر عوامل غیردانشگاهی در رساله‌های دکتری تاکنون به‌خوبی مورد بحث قرار نگرفته‌اند (اننگل و همکاران^۲، ۲۰۱۲). چوگویل بر فرایند انجام پژوهش بر رساله‌های دکتری متمرکز می‌شود. به باور او، برنامه‌ریزی مهم‌ترین بخش هر پروژه پژوهشی است و معمولاً مورد کم‌توجهی واقع می‌شود. ماتریس طراحی پژوهش، ماتریسی است شامل ستون‌ها و ردیف‌هایی که عناصر و اجزای پژوهش را در بر می‌گیرد. استفاده از این ماتریس در رساله‌های دکتری می‌تواند بسیار ارزشمند باشد (چوگویل^۳، ۲۰۰۵). گلکار بر نازل شدن کیفیت رساله‌ها و پایان‌نامه‌های حیطه معماری و شهرسازی اشاره دارد و دلیل آن را در بازار داغ روش‌های کمی می‌جوید (گلکار، ۱۳۹۳).

یکی از چالش‌هایی که سال‌هاست دامن‌گیر رشته‌ی شهرسازی بوده، این است که چرا حرفه و آموزش یا تولیدات علمی و فعالیت‌های حرفه‌ای، مسیری موازی را طی می‌کنند، درحالی‌که می‌بایست در قالب این چرخه به‌صورت تعاملی و تکاملی عمل کنند. مطابق با الگوی جوهانسن و همکاران (شکل ۱)، پژوهش‌های شهرسازی، با هر هدف، جهت‌گیری، طرح تحقیق و هر ویژگی دیگری که تدوین شوند، حد واسط میان آموزش و حرفه هستند. به بیان ساده‌تر، پژوهش می‌بایست از آموزش و حرفه به‌صورت توأمان خوراک گرفته و هر دو را تغذیه کند. چنانچه بپذیریم که گستری میان دانش و حرفه وجود دارد؛ به نظر می‌رسد، نقش پژوهش به‌عنوان حد واسط این دو نیز مورد سؤال باشد. بر اساس دیدگاه کوهن، در حیطه شهرسازی، پژوهشی که در راستای تعمیق دانش موجود گام بردارد، دانش کارآمدی را تولید نخواهد کرد. از این‌رو، مقاله حاضر در پی آن است که محتوای رابطه پژوهش - دانش شهرسازی ایران را مدنظر قرار داده و پس از ارزیابی آن، اولویت‌های پژوهشی را در رساله‌های دکتری در راستای بهبود این ارتباط تبیین کند.

چارچوب نظری و روش پژوهش

در قالب مبانی نظری مطرح‌شده، می‌توان عناصر اصلی در تولید دانش شهرسازی را در چارچوب حرفه، پژوهش و آموزش خلاصه کرد (شکل ۲). تعامل صحیح این سه عامل می‌تواند به تولید دانشی برسد که جنبه عملی و نظری کارآمدی داشته و قابلیت حل کردن مسائل حرفه را داشته باشد. از یک‌سو، فعالیت‌هایی در عرصه حرفه انجام می‌شود که ماحصل آن‌ها قابلیت ورود به عرصه دانش شهرسازی را داشته و در حیطه آموزش به بحث گذاشته می‌شوند. از سوی دیگر، آنچه به‌عنوان مسئله پژوهش در نظر گرفته می‌شود، بر اساس نیاز توأمان آموزش و حرفه تعریف می‌شود. از میان این سه عنصر، مقاله‌ی حاضر تنها بر «پژوهش» متمرکز شده و رابطه دانش و پژوهش را از دریچه معیار «محتوای موضوعی» مورد بررسی قرار داده و به فرایند ساختاری این رابطه نمی‌پردازد.

1 Fischler

2 Enengel, Muhar, Penker, Freyer, Drlik, & Ritter

3 Choguill

به منظور سنجش رابطه دانش - پژوهش شهرداری ایران از منظر معیار «محتوای موضوعی»، ضروری است که این رابطه مورد تحلیل محتوای کیفی قرار گیرد، اما مبنایی برای انجام این تحلیل نیاز است. به این ترتیب، از طریق تحلیل محتوای کیفی (قراردادی) دانش شهرداری جهانی، چارچوبی از مقوله‌ها و موضوعات محتوایی به دست آمده که به عنوان چارچوب نظری برای سایر تحلیل‌های این پژوهش استفاده شده است. یکی از راه‌های تبیین محتوای دانش شهرداری، مطالعه مکتوبات علمی معتبر منتشر شده در یک بازه زمانی مشخص است. در این بین، مقالات معتبر منتشر شده می‌تواند بهترین و جامع‌ترین نمونه برای مطالعه باشند؛ زیرا عمده‌ترین ماحصل انواع پژوهش‌ها و تجارب حرفه‌ای بوده و دامنه گسترده‌ای از مفاهیم را نمود می‌دهند. مطالعات صورت گرفته در بخش مبانی نظری نشان می‌دهد که دانش شهرداری، ماهیتی متمایز از گرایش‌های آن نیست؛ بلکه مجموعه‌ای از دانش طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مدیریت شهری و... است. با تخصصی شدن گرایش‌های شهرداری، دانش شهرداری به بخش‌های مختلفی تقسیم شده است. از این رو، زمانی که قرار است قلمرو و محتوای دانش شهرداری بررسی شوند، به اجبار می‌بایست گرایش‌های ذی‌ربط در نظر گرفته شوند. به این ترتیب، برای تعیین قلمرو و محتوای دانش معاصر شهرداری جهان، نشریات معتبر شهرداری و حوزه‌های ذی‌ربط آن مورد تحلیل محتوای کیفی عرفی/قراردادی قرار می‌گیرند. به بیان ساده‌تر، این مقوله‌ها، قلمروی محتوایی معاصر شهرداری را مشخص می‌کنند. بدین ترتیب، این ساختار ۱۵ مقوله‌ای و ۴۰۲ موضوعی، چارچوب نظری پژوهش حاضر را شکل می‌دهند. جدول ۱ تمام ۴۰۲ موضوع را در چارچوب مقوله‌ها و دسته‌بندی‌های آن‌ها نشان می‌دهد.

جدول ۱

چارچوب نظری پژوهش شامل مقوله‌ها و موضوعات دانش شهرداری معاصر جهان^۱

مقوله‌ها	موضوعات
۱. مدل‌ها و مدل‌سازی	۱. مدل‌سازی، ۲. شبیه‌سازی و تصویرسازی
	۳. مدل‌های توزیع، ۴. اتوماتای سلولی، ۵. مدل‌های کاربری زمین، ۶. مدل مارکوف، ۷. مدل‌های شهرداری، ۸. مدل هلیکس، ۹. مدل‌های جمعیتی، ۱۰. مدل‌های جاذبه، ۱۱. مدل‌های داده-ستانده، ۱۲. مدل قیمت‌گذاری آربیتراژ، ۱۳. مدل‌های محاسباتی
	۱۴. روش‌شناسی‌ها
	۱۵. روش‌های کیفی (روایتگری، ۱۶. چیدمان فضایی، ۱۷. بنچمارک، ۱۸. دلفی، ۱۹. سوات، ۲۰. روش‌های کیفی، ۲۱. دیالکتیک) روش‌های کمی (۲۲. روش‌های بیزی، ۲۳. منطق فازی، ۲۴. آنتروپی، ۲۵. شبکه‌های عصبی، ۲۶. تحلیل گپ، ۲۷. تصمیم‌گیری چند-معیاره، ۲۸. رگرسیون)
۲. رشد و توسعه	۲۹. فرم شهری، ۳۰. پراکنده‌رویی، ۳۱. مورفولوژی شهری، ۳۲. مراکز شهری و چندمرکزیت، ۳۳. فضاهای شهری و عمومی)
	۳۴. رشد شهری، ۳۵. توسعه و عدم توسعه، ۳۶. جمعیت‌گرایی و جمعیت‌گریزی، ۳۷. حریم و محدوده‌ی شهری، ۳۸. انباشتگی شهری، ۳۹. تراکم‌های شهری، ۴۰. سکونتگاه‌های غیررسمی، ۴۱. اندازه شهر، ۴۲. شهرنشینی، ۴۳. توسعه زیرسطحی)
	۴۴. رشد و توسعه روستایی، ۴۵. رشد و توسعه منطقه‌ای، ۴۶. مناطق شهری و کلان‌شهری، ۴۷. مناطق مرزی، ۴۸. رشد ملی، ۴۹. شهرهای میانی، ۵۰. شبکه‌های شهری، ۵۱. حومه‌ها، ۵۲. پیراشهرگرایی)
	۵۳. توسعه فضایی شهری، ۵۴. ساختار و الگوی فضایی، ۵۵. سیستم و سلسله‌مراتب شهری، ۵۶. عدم تطابق های فضایی، ۵۷. ادغام و تفکیک)

^۱ اعدادی که به هر موضوع اختصاص داده شده است، در حقیقت کدگذاری نهایی آن موضوع را نشان می‌دهد. به این ترتیب ۴۰۲ موضوع ذیل ۱۵ مقوله دسته‌بندی شده‌اند.

مقوله‌ها	موضوعات
۳. محیط زیست	<ul style="list-style-type: none"> منظر (۵۸. منظر شهری، ۵۹. منظر پیراشهری، ۶۰. حفظ منظر و تحولات آن) محیط‌زیست طبیعی و شهری (محیط شهری (۶۱. صدا و منظر صوتی، ۶۲. وارونگی و جزایر حرارتی، ۶۳. بناهای سبز، ۶۴. فضاهای سبز شهری، ۶۵. کشاورزی شهری، ۶۶. دما و گرما، ۶۷. بلایای طبیعی، ۶۸. پوشش زمین، ۶۹. کیفیت محیط شهری)، محیط طبیعی (۷۰. آب و آلودگی آن، ۷۱. باد، ۷۲. خاک و آلودگی آن، ۷۳. هوا و آلودگی آن، ۷۴. گازهای گلخانه‌ای، ۷۵. اراضی ساحلی و آبکنار، ۷۶. فضاهای آبی، ۷۷. حفاظت محیط‌زیست)، زیرساخت‌های طبیعی (۷۸. زیرساخت‌های سبز و آبی، ۷۹. انرژی، ۸۰. زباله و بازیافت، ۸۱. غذا) اکولوژی (اکولوژی شهری (۸۲. اکولوژی شهری، ۸۳. تحمل شهری، ۸۴. اکوسیستم شهری، ۸۵. اکولوژی انسانی)، اکولوژی طبیعی (۸۶. خدمات اکوسیستم، ۸۷. پیوستگی اکولوژیکی و منظر، ۸۸. ارزیابی اثرات زیست‌محیطی، ۸۹. ردپای اکولوژیکی، ۹۰. مرمت اکولوژیکی، ۹۱. تنوع زیستی، ۹۲. اقلیم و آب‌وهوا، ۹۳. مسائل و مشکلات زیست‌محیطی))
۴. آموزش و پژوهش	<ul style="list-style-type: none"> آموزش (دانش (۹۴. رشته‌ها، ۹۵. دانش، ۹۶. نظریه شهرسازی، ۹۷. عمل شهرسازی، ۹۸. مسائل شهری و شهرسازی، ۹۹. دوگانگی ها)، اجزای آموزش (۱۰۰. آموزش، ۱۰۱. تکنیک‌های آموزشی، ۱۰۲. پداگوژی، ۱۰۳. شرح درس، ۱۰۴. دانشجویان، ۱۰۵. بورسیه، ۱۰۶. مدرسان)، رشته‌ها (۱۰۷. معماری، ۱۰۸. منظر، ۱۰۹. برنامه‌ریزی فضایی، ۱۱۰. علوم و برنامه‌ریزی اجتماعی، ۱۱۱. جغرافیا، ۱۱۲. برنامه‌ریزی شهری، ۱۱۳. طراحی شهری، ۱۱۴. برنامه‌ریزی روستایی، ۱۱۵. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۱۶. مهندسی، ۱۱۷. برنامه‌ریزی محیطی، ۱۱۸. مطالعات شهری)) پژوهش (۱۱۹. پژوهش، ۱۲۰. کنفرانس‌ها و نشریات، ۱۲۱. نظریه‌پردازی)
۵. حمل‌ونقل	<ul style="list-style-type: none"> گونه‌ها و انواع (۱۲۲. حمل‌ونقل ترکیبی، ۱۲۳. دوچرخه‌سواری، ۱۲۴. پیاده‌مداری، ۱۲۵. حمل‌ونقل هوایی، ۱۲۶. خودروی شخصی، ۱۲۷. حمل‌ونقل همگانی) سیستم حمل‌ونقل (۱۲۸. خیابان‌ها، ۱۲۹. ترافیک و رفتار سفر، ۱۳۰. زیرساخت حمل‌ونقل، ۱۳۱. مبانی حمل‌ونقل، ۱۳۲. برنامه‌ریزی حمل‌ونقل، ۱۳۳. حمل‌ونقل هوشمند) حمل‌ونقل همگانی (۱۳۴. پارکینگ، ۱۳۵. تاکسی، ۱۳۶. اتوبوس، ۱۳۷. حمل‌ونقل ریلی)
۶. حرفه	<ul style="list-style-type: none"> طرح‌ها و پروژه‌ها (طرح‌های شهرسازی (۲۴۴. طرح جامع، ۲۴۵. طرح‌های توسعه، ۲۴۶. طرح مسکن، ۲۴۷. طرح کاربری زمین، ۲۴۸. پروژه‌های شهری و ابر پروژه‌ها، ۲۴۹. طرح‌های عملیاتی، ۲۵۰. طرح‌های منطقه‌ای، ۲۵۱. طرح‌های استراتژیک، ۲۵۲. طرح‌های تمرکززدایی، ۲۵۳. بلوپرینت، ۲۵۴. طرح حمل‌ونقل، ۲۵۵. طرح‌های مرمت)، طرح‌های محیطی (۲۵۶. طرح پایدار، ۲۵۷. پروژه‌های فضای سبز، ۲۵۸. طرح‌های اقلیمی، ۲۵۹. طرح‌های اکولوژیکی)، طرح‌های مدیریتی (۲۶۰. طرح‌های مدیریتی، ۲۶۱. پروژه‌های عمومی)، طرح‌های اقتصادی (۲۶۲. پروژه‌های تجاری)، طرح‌های مهندسی (۲۶۳. پروژه‌های مهندسی و ساخت‌وساز، ۲۶۴. پروژه‌های زیرساختی)) اجزای حرفه (۲۶۵. عدم قطعیت در شهرسازی، ۲۶۶. انتخاب سایت، ۲۶۷. شهرسازان (مهندسان، معماران، طراحان شهری، برنامه‌ریزان و...))، ۲۶۸. تخصص‌های تکنیکی، ۲۶۹. توسعه‌دهندگان، ۲۷۰. ذی‌نفعان و ذی‌نفعان، ۲۷۱. بازار ساخت‌وساز، ۲۷۲. اجرا، ۲۷۳. مؤسسات و سازمان‌ها، ۲۷۱. اخلاق، ۲۷۴. نمونه‌ها و مثال‌ها)
۷. کاربری	<ul style="list-style-type: none"> انواع کاربری (۲۷۵. اراضی خالی، ۲۷۶. کاربری تفریحی، ۲۷۷. کاربری آموزشی و فرهنگی، ۲۷۸. کاربری صنعتی، ۲۷۹. کاربری ورزشی، ۲۸۰. اراضی کشاورزی و روستایی، ۲۸۱. تأسیسات و خدمات (درمانی)، ۲۸۲. کاربری نظامی، ۲۸۳. کاربری تجاری، ۲۸۴. کاربری مذهبی) مبانی کاربری زمین (۲۸۵. تنوع عملکردی و اختلاط کاربری، ۲۸۶. تغییرات کاربری، ۲۸۷. منطقه‌بندی، ۲۸۸. الگوی کاربری، ۲۸۹. سیاست‌های کاربری، ۲۹۰. تخصیص کاربری، ۲۹۱. کارایی کاربری)
۸. فناوری	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد اجتماعی فناوری (۳۰۳. مکان‌های مجازی، ۳۰۴. شبکه‌های اجتماعی، ۳۰۵. ارتباطات از راه دور) نرم‌افزارها و کاربردهایشان (۳۰۶. سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش‌ازدور، ۳۰۷. بازی‌ها، ۳۰۸. نرم‌افزارها، ۳۰۹. شهر سایبری) انواع فناوری (۳۱۰. فناوری اطلاعات و ارتباطات، ۳۱۱. تکنولوژی) اقتصاد فناوری (۳۱۲. مشاغال مجازی، ۳۱۳. شهرسازی مجازی)
۹. مسکن	<ul style="list-style-type: none"> ۳۹۹. مسکن، ۴۰۰. محلات، ۴۰۱. رضایتمندی سکونت، ۴۰۲. محدوده‌های سکونت

مقوله‌ها	موضوعات		
۱۰. فلسفه و تاریخ	<ul style="list-style-type: none"> فلسفه و تاریخ فلسفه محیطی (۱۳۸.تاب‌آوری، ۱۳۹.طبیعت‌گرایی، ۱۴۰.داروینیسیم، ۱۴۱.پایداری)، فلسفه اجتماعی (۱۴۲.همکاری و مشارکت، ۱۴۳.رنالیسیسم، ۱۴۴.انتاگونیسیسم، ۱۴۵.پدیدارشناسی، ۱۴۶.زمینه‌گرایی، ۱۴۷.زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی، ۱۴۸.مصرف‌گرایی، ۱۴۹.جبرگرایی و احتمال‌گرایی، ۱۵۰.ساختارگرایی و پساساختارگرایی، ۱۵۱.تکنرگرایی، ۱۵۲.کیفیت‌زندگی)، فلسفه جغرافیایی (۱۵۳.جهانشهرگرایی، ۱۵۴.جهانی‌سازی، ۱۵۵.جهان‌محلی‌گرایی، ۱۵۶.بوم‌گرایی-محلی‌سازی، ۱۵۷.منطقه‌گرایی، ۱۵۸.قلمروگرایی، ۱۵۹.قطبی‌سازی)، فلسفه سیاسی (۱۶۰.لیبرالیسم و نئولیبرالیسم، ۱۶۱.عمل‌گرایی، ۱۶۲.دموکراسی، ۱۶۳.کاپیتالیسم، ۱۶۴.مستعمره‌گرایی و ضد‌مستعمره‌گرایی، ۱۶۵.سوسیالیسم)، تاریخ (۱۶۶.تحولات تاریخی شهرها، ۱۶۷.تاریخ شهرداری، ۱۶۸.شهر و آینده (آینده‌پژوهی-آرمانشهرگرایی-آینده‌شهرها)، ۱۶۹.تاریخ و دوره‌های تاریخی، ۱۷۰.جنگ، ۱۷۱.فیلسوفان و نظریه‌پردازان) 		
	<ul style="list-style-type: none"> نظریه‌ها (نظریه‌های شهرداری (۱۷۲.برنامه‌ریزی استراتژیک، ۱۷۳.برنامه‌ریزی رادیکال، ۱۷۴.برنامه‌ریزی جامع، ۱۷۵.برنامه‌ریزی ترقی‌خواه، ۱۷۶.برنامه‌ریزی عقلایی، ۱۷۷.ضد‌شهرداری و ضدشهرگرایی، ۱۷۸.نظریه اثبات‌گرایی، ۱۷۹.برنامه‌ریزی مشارکتی، ۱۸۰.برنامه‌ریزی مذاکره‌ای)، نظریه‌های اجتماعی (۱۸۱.نظریه شبکه‌کُنش، ۱۸۲.نظریه ادغام اجتماعی فضایی، ۱۸۳.نظریه عمل ارتباطی، ۱۸۴.برنامه‌ریزی سازمانی، ۱۸۵.شهر شاد، ۱۸۶.شهر مصرف‌گرا، ۱۸۷.شهرهای ایرانی اسلامی، ۱۸۸.شهرهای خاکستری، ۱۸۹.شهرک‌های موضوعی، ۱۹۰.روح‌شهر، ۱۹۱.شهر خلاق، ۱۹۲.شهر عدالت‌محور، ۱۹۳.برنامه‌ریزی حمایتی، ۱۹۴.اثر بیل‌بانو، ۱۹۵.برنامه‌ریزی محله‌ای، ۱۹۶.نظریه انتقادی)، نظریه‌های محاسباتی (۱۹۷.نظریه بازی‌ها، ۱۹۸.نظریه گراف، ۱۹۹.نظریه سیستم-ها، ۲۰۰.پیچیدگی)، نظریه‌های جغرافیایی (۲۰۱.شبکه شهرهای جهان، ۲۰۲.شبکه شهری، ۲۰۳.شهرهای دروازه‌دار، ۲۰۴.نظریه مکان مرکزی، ۲۰۵.شهرهای ماهواره‌ای، ۲۰۶.روستاها، ۲۰۷.شهرهای جهانی، ۲۰۸.شبکه شهرهای جهان)، نظریه‌های اقتصادی (۲۰۹.شهرهای دانش‌بنیان/شهرهای دانش-شهرهای دانشگاهی-شهرهای یادگیرنده-شهرهای آموزنده)، ۲۱۰.شهرداری ریاضتی، ۲۱۱.مدل سنگاپور، ۲۱۲.شهرهای کارآفرین، ۲۱۳.شهرهای مدور، ۲۱۴.نظریه‌های اقتصادی)، نظریه‌های محیطی (۲۱۵.شهرهای اکولوژیک، ۲۱۶.شهرهای کم‌کربن، ۲۱۷.روستا‌شهرها، ۲۱۸.شهرهای اسفنجی، ۲۱۹.شهرهای آسیب‌پذیر، ۲۲۰.شهرهای حساس به آب)، نظریه‌های سیاسی (۲۲۱.شهرهای دوقلو، ۲۲۲.رقابت‌های شهری، ۲۲۳.پایتخت‌ها، ۲۲۴.نظریه‌های حقوقی، ۲۲۵.نظریه‌های سیاسی شهری)، نظریه‌های طراحی (۲۲۶.رشد هوشمند، ۲۲۷.مکان و مکان‌سازی، ۲۲۸.باغشهرها، ۲۲۹.متابولیسم شهری، ۲۳۰.شهر فشرده، ۲۳۱.توسعه حمل و نقل گرا، ۲۳۲.شهرهای سینرژیک، ۲۳۳.شهرهای هوشمند، ۲۳۴.طراحی عملگرا، ۲۳۵.شهر سالم، ۲۳۶.نوشهرگرایی، ۲۳۷.شهرهای جدید، ۲۳۸.برنامه‌ریزی طراحی محور، ۲۳۹.شهرهای برنامه‌ریزی نشده، ۲۴۰.شهرهای کریپتیک، ۲۴۱.ایکونولوژی، ۲۴۲.ساختارگرایی و پساساختارگرایی، ۲۴۳.نظریه‌های حمل‌ونقلی) 		
	۱۱. اقتصاد	<ul style="list-style-type: none"> مبانی اقتصاد (۲۹۲.بحران اقتصادی، ۲۹۳.توسعه و رشد اقتصادی، ۲۹۴.معقولیت اقتصادی، ۲۹۵.تولید، ۲۹۶.مصرف، ۲۹۷.رفاه اقتصادی، ۲۹۸.اشتغال و بیکاری، ۲۹۹.خوشه‌های اقتصادی) بخش‌های اقتصاد (بازارها (۳۰۰.دست‌فروشان، ۳۰۱.اقتصاد غیررسمی، ۳۰۲.بازار، ۳۰۳.برندسازی، تبلیغات و بازاریابی، ۳۰۴.بازار جهانی)، اقتصاد مالی (۳۰۵.تولید ناخالص ملی، ۳۰۶.بانکداری، ۳۰۷.مالیات، ۳۰۸.مراکز مالی، ۳۰۹.زیرساخت اقتصادی، ۳۱۰.کمک-های دولتی، ۳۱۱.مالی‌سازی، ۳۱۲.بودجه‌ها، ۳۱۳.درآمد شهرداری‌ها) اقتصاد املاک (۳۱۴.املاک و مستغلات، ۳۱۵.اقتصاد زمین) اقتصاد تجاری (۳۱۶.بخش‌های تجاری) اقتصاد صنعتی (۳۱۷.اقتصاد کشاورزی، ۳۱۸.توسعه صنعتی، ۳۱۹.خوشه‌های صنعتی، ۳۲۰.صنایع خلاق، ۳۲۱.کشتریانی، ۳۲۲.اقتصاد فرهنگی، ۳۲۳.صنعت حمل‌ونقل، ۳۲۴.شیلات، ۳۲۵.صنعت درمانی، ۳۲۶.توریسم و گردشگری، ۳۲۷.صنایع تکنولوژی) اقتصاد فرهنگی/اجتماعی (۳۲۸.کارآفرینی، ۳۲۹.اقتصاد فرهنگی، ۳۳۰.اقتصاد خلاق، ۳۳۱.اقتصاد دانش‌مبنی، ۳۳۲.اقتصاد اجتماعی، ۳۳۳.اقتصاد شبانه) اقتصاد سیاسی جغرافیایی (۳۳۴.اقتصاد محلی، ۳۳۵.اقتصاد سیاسی، ۳۳۶.اقتصاد جهانی، ۳۳۷.اقتصاد شهری، ۳۳۸.اقتصاد منطقه‌ای، ۳۳۹.اقتصاد روستایی، ۳۴۰.جغرافیای اقتصادی) 	
		<ul style="list-style-type: none"> مدیریت و حکومت (مدیریت محیطی (۳۴۳.مدیریت بحران و پدافند غیرعامل، ۳۴۴.مدیریت منابع طبیعی، ۳۴۵.مدیریت زمین، ۳۴۶.مدیریت منظر، ۳۴۷.مدیریت محدوده‌های حفاظتی، ۳۴۸.مدیریت محیطی، ۳۴۹.مدیریت جنگل‌ها، ۳۵۰.مدیریت اکولوژیکی، ۳۵۱.مدیریت کشاورزی)، مدیریت زیرساخت‌ها (۳۵۲.مدیریت آب‌گذاری، ۳۵۳.مدیریت انرژی، ۳۵۴.مدیریت پسماند)، مدیریت-شهری و شهرداری‌ها، حکومت (۳۵۶.مدیریت منطقه‌ای، ۳۵۷.مدیریت محلی، ۳۵۸.دولت و حکومت، ۳۵۹.حکومت شهری) سیاست (۳۶۰.قوانین و مقررات، ۳۶۱.سیاست‌های روستایی، ۳۶۲.سیاست و سیاست‌ها، ۳۶۳.سیاست‌های محلی، ۳۶۴.اراضی و املاک، ۳۶۵.حقوق و سیاست‌های شهری، ۳۶۶.سیاست‌های محیطی، ۳۶۷.سیاست‌های منطقه‌ای، ۳۶۸.سیاست‌های جهانی) حکمرانی (حکمرانی مشارکتی، ۳۶۹.حکمرانی شهری، ۳۷۰.حکمرانی منطقه‌ای، ۳۷۱.حکمرانی محلی، ۳۷۲.حکمرانی جهانی-جهان-محلی، ۳۷۳.حکمرانی محیطی، ۳۷۴.خصوصی‌سازی، ۳۷۵.شوراها، ۳۷۶.حکمرانی علمی-تخصصی) 	
		۱۲. مدیریت و سیاست	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت و حکومت (مدیریت محیطی (۳۴۳.مدیریت بحران و پدافند غیرعامل، ۳۴۴.مدیریت منابع طبیعی، ۳۴۵.مدیریت زمین، ۳۴۶.مدیریت منظر، ۳۴۷.مدیریت محدوده‌های حفاظتی، ۳۴۸.مدیریت محیطی، ۳۴۹.مدیریت جنگل‌ها، ۳۵۰.مدیریت اکولوژیکی، ۳۵۱.مدیریت کشاورزی)، مدیریت زیرساخت‌ها (۳۵۲.مدیریت آب‌گذاری، ۳۵۳.مدیریت انرژی، ۳۵۴.مدیریت پسماند)، مدیریت-شهری و شهرداری‌ها، حکومت (۳۵۶.مدیریت منطقه‌ای، ۳۵۷.مدیریت محلی، ۳۵۸.دولت و حکومت، ۳۵۹.حکومت شهری) سیاست (۳۶۰.قوانین و مقررات، ۳۶۱.سیاست‌های روستایی، ۳۶۲.سیاست و سیاست‌ها، ۳۶۳.سیاست‌های محلی، ۳۶۴.اراضی و املاک، ۳۶۵.حقوق و سیاست‌های شهری، ۳۶۶.سیاست‌های محیطی، ۳۶۷.سیاست‌های منطقه‌ای، ۳۶۸.سیاست‌های جهانی) حکمرانی (حکمرانی مشارکتی، ۳۶۹.حکمرانی شهری، ۳۷۰.حکمرانی منطقه‌ای، ۳۷۱.حکمرانی محلی، ۳۷۲.حکمرانی جهانی-جهان-محلی، ۳۷۳.حکمرانی محیطی، ۳۷۴.خصوصی‌سازی، ۳۷۵.شوراها، ۳۷۶.حکمرانی علمی-تخصصی)
			<ul style="list-style-type: none"> مدیریت و حکومت (مدیریت محیطی (۳۴۳.مدیریت بحران و پدافند غیرعامل، ۳۴۴.مدیریت منابع طبیعی، ۳۴۵.مدیریت زمین، ۳۴۶.مدیریت منظر، ۳۴۷.مدیریت محدوده‌های حفاظتی، ۳۴۸.مدیریت محیطی، ۳۴۹.مدیریت جنگل‌ها، ۳۵۰.مدیریت اکولوژیکی، ۳۵۱.مدیریت کشاورزی)، مدیریت زیرساخت‌ها (۳۵۲.مدیریت آب‌گذاری، ۳۵۳.مدیریت انرژی، ۳۵۴.مدیریت پسماند)، مدیریت-شهری و شهرداری‌ها، حکومت (۳۵۶.مدیریت منطقه‌ای، ۳۵۷.مدیریت محلی، ۳۵۸.دولت و حکومت، ۳۵۹.حکومت شهری) سیاست (۳۶۰.قوانین و مقررات، ۳۶۱.سیاست‌های روستایی، ۳۶۲.سیاست و سیاست‌ها، ۳۶۳.سیاست‌های محلی، ۳۶۴.اراضی و املاک، ۳۶۵.حقوق و سیاست‌های شهری، ۳۶۶.سیاست‌های محیطی، ۳۶۷.سیاست‌های منطقه‌ای، ۳۶۸.سیاست‌های جهانی) حکمرانی (حکمرانی مشارکتی، ۳۶۹.حکمرانی شهری، ۳۷۰.حکمرانی منطقه‌ای، ۳۷۱.حکمرانی محلی، ۳۷۲.حکمرانی جهانی-جهان-محلی، ۳۷۳.حکمرانی محیطی، ۳۷۴.خصوصی‌سازی، ۳۷۵.شوراها، ۳۷۶.حکمرانی علمی-تخصصی)

مقوله‌ها	موضوعات
	<ul style="list-style-type: none"> ● امنیت (۲۵۲، امنیت و ایمنی، ۲۵۳، جرم و جنایت، ۲۵۴، تخریب‌گرایی) ● سلامتی (۲۵۵، سلامت، ۲۵۶، فعالیت‌های بدنی، ۲۵۷، بیماری، ۲۵۸، بهداشت) ● سن و جنس (۲۵۹، سن (سال‌مندان-کودکان-نوجوانان)، ۲۶۰، زنان و جنسیت، ۲۶۱، هم‌جنس‌گرایان و دگرباشی‌ها) ● محرومیت (۲۶۲، محرومیت و فقر، ۲۶۳، بی‌خانمانی، ۲۶۴، عدالت و برابری، ۲۶۵، رفاه، ۲۶۶، ناتوانی و معلولین) ● هویت (۲۶۷، حس مکان و حس تعلق، ۲۶۸، هویت و معنا، ۲۶۹، فرهنگ، ۲۷۰، قوم و نژاد، ۲۷۲، مذهب) ● جابه‌جایی (۲۷۳، مسافران هرروزه، ۲۷۴، مهاجرت، ۲۷۵، جابه‌جایی انسانی، ۲۷۶، پناهندگان) ● زندگی شهری (۲۷۷، سرزندگی، ۲۷۸، الگوی رفتاری مردم، ۲۷۹، حیات شبانه، ۲۸۰، حیات شهری، ۲۸۱، قلمروی عمومی، ۲۸۲، رخدادهای شهری) ● جامعه و اجتماعی (۲۸۳، اخلاقیت، ۲۸۴، سیمای شهری و خاطرات، ۲۸۵، جوامع دروازه‌دار، ۲۸۶، تنوع و اختلاط اجتماعی، ۲۸۷، قدرت و فضای اجتماعی، ۲۸۸، طبقات اجتماعی، ۲۸۹، شهروند و حیات مدنی، ۲۹۰، سرمایه اجتماعی، ۲۹۱، چندفرهنگی، ۲۹۲، اجتماع‌پذیری، ۲۹۳، منفعت عمومی و خواست عموم)
۱۴. مرمت شهری	<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۹۴، بافت تاریخی و فرسوده ● انواع مرمت (۲۹۵، مرمت شهری، ۲۹۶، بازآفرینی، ۲۹۷، بازسازی و نوسازی، ۲۹۸، توسعه مجدد، ۲۹۹، باززنده سازی، ۳۰۰، اعیانی سازی، ۳۰۱، منظر تاریخی، ۳۰۲، اراضی قهوه‌ای و توسعه میان‌افزا)
۱۵. هنر	<ul style="list-style-type: none"> ● مبانی هنر (۳۱۴، کیفیت‌های بصری، ۳۱۵، مناظر شهری، ۳۱۶، کیفیت‌های منظر شهری، ۳۱۷، خط آسمان، ۳۱۸، نماها، ۳۱۹، نورپردازی، ۳۲۰، تنوع، ۳۲۱، ارزش‌های زیبایی‌شناختی، ۳۲۲، محصوریت، ۳۲۳، سایه‌اندازی، ۳۲۴، مقیاس) ● انواع هنر (۳۲۵، مناطق هنری، ۳۲۶، موسیقی، ۳۲۷، هنر عمومی و مردمی، ۳۲۸، فیلم و سینما، ۳۲۹، گالری‌ها، ۳۳۰، بازار هنر، ۳۳۱، المان‌ها و نشانه‌های شهری، ۳۳۲، هنر خلاق)

این مقاله می‌تواند در زمره پژوهش‌های بنیادی محسوب شود، سؤال محور بوده و به‌صورت اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است. همچنین، در زمره پژوهش‌های کیفی است، که به‌صورت اکتشافی از طریق روش تحلیل محتوای کیفی پاسخ به سؤالات پژوهش را پی می‌گیرد. در این پژوهش، نمونه‌های پژوهش مطابق با ساختار پژوهش‌های کیفی هدفمند هستند. در تعیین قلمرو و محتوای دانش شهرسازی جهان، تعداد ۱۵ نشریه که موضوعات عام شهرسازی را مطرح و ضریب تأثیر بالای یک دارند، به‌صورت هدفمند و بر اساس تکنیک گلوله‌برفی انتخاب گردیده‌اند.

این تحلیل محتوا در چند مرحله و به‌صورت گام‌به‌گام انجام شده است. نخست، تعداد ۴ نشریه که بالاترین ضریب تأثیر را داشتند تحلیل و موضوعات آن‌ها به‌صورت استقرایی استخراج شد. موضوعات به‌دست‌آمده، بررسی و اشتراکات ظاهری و محتوایی آن‌ها برطرف و سپس کدگذاری شدند. در مرحله دوم، ۶ نشریه دیگر تحلیل محتوا شده و همین فرایند اصلاح موضوعات و کدگذاری تکرار گردید. لازم به ذکر است که در هر بار اصلاح کدگذاری‌ها، تمام پایگاه داده‌های اکسل نیز مجدداً اصلاح می‌گردید. سپس ۳ نشریه و درنهایت ۲ نشریه دیگر به جریان این تحلیل افزوده شد. فرایند تحلیل محتوا که با تکنیک گلوله‌برفی صورت گرفت، تا جایی ادامه یافت که نتایج حاصل تنها بر فراوانی موضوعات می‌افزود و موضوع جدیدی استخراج نمی‌شد. در انتها، موضوعات به‌دست‌آمده بررسی و اصلاح‌شده و کل کدگذاری موضوعات و فایل اکسل کاملاً اصلاح گردید که این کار به‌شدت زمان‌بر و مرارت‌بار بود.

جدول ۲

نشریات منتخب در تعیین محتوای معاصر^۱ دانش شهرسازی

ردیف	نشریات منتخب	IF ^۲	کل مقالات	حذفیات	مقالات تحلیل شده
۱	Landscape and Urban Planning	۵/۴۴۱	۳۳۰۹	۵۸۲	۲۷۲۷
۲	Sustainable Cities and Society	۵/۲۶۸	۱۷۷۰	۱۱۲	۱۶۵۸
۳	Progress in Planning	۲/۵۶۳	۴۵۳	۲۷۹	۱۷۴
۴	Cities	۴/۸۰۲	۲۱۶۷	۳۹۱	۱۷۷۶
۵	Habitat	۴/۳۱۰	۱۷۹۰	۲۰۵	۱۵۸۵
۶	Planning Theory	۲/۶۰۰	۴۷۷	۱۶۲	۳۱۵
۷	Urban Studies	۲/۸۲۸	۳۸۶۶	۹۰۸	۲۹۵۸
۸	Urban and Regional Research	۲/۹۷۵	۲۰۶۱	۷۳۰	۱۳۳۱
۹	Journal of Planning Education and Research	۳/۱۰۰	۱۲۳۵	۶۱۷	۶۱۸
۱۰	Environment and Planning	۲/۲۸۵	۳۲۶۹	۶۸۵	۲۵۸۴
۱۱	Journal of Planning Literature	۲/۵۸۳	۷۰۳	۵۱۶	۱۸۷
۱۲	Urban Education	۲/۲۰۰	۳۳۰۹	۵۸۵	۲۷۲۴
۱۳	Urban Policies and Research	۲	۸۰۶	۳۱۸	۴۸۸
۱۴	Journal of the American Planning Association	۴/۷۱۱	۱۲۶۵	۶۶۱	۶۰۴
۱۵	Planning Theory and Practice	۲/۶۵۴	۸۶۳	۳۹۳	۴۷۰
	مجموع		۲۷۳۴۳	۷۱۴۴	۲۰۱۹۹

مطابق با جدول ۲، در مجموع، ۱۵ نشریه، شامل ۲۰۱۹۹ مقاله، تحلیل محتوای کیفی (قرارداری) شد که در مجموع ۲۷۳۴۳ مطلب را منتشر کرده‌اند. اما تمام آن‌ها مقالات علمی-پژوهشی نبوده و برخی، سخن سردبیر، معرفی کتاب، درخواست مقاله، فراخوان همایش، و مقالات مروری بوده‌اند. از این رو، برای یکدست شدن نمونه‌ها و تأمین روایی و پایایی تحلیل کیفی، تنها مقالات پژوهشی مورد مطالعه قرار گرفتند. به این ترتیب، تعداد ۷۱۴۴ مطلب منتشر شده از مطالعه حذف و ۲۰۱۹۹ مقاله پژوهشی تحلیل محتوا گردیدند. در نتیجه انجام این تحلیل محتوا، تعداد ۴۰۲ موضوع به دست آمد. سپس بر مبنای روش تحلیل محتوای کیفی، موضوعات به دست آمده در قالب مقوله‌های کلی‌تر شامل: «مدل‌ها و مدل‌سازی، رشد و توسعه، محیط‌زیست، آموزش و پژوهش، حمل‌ونقل، فلسفه و نظریه‌ها، حرفه، کاربری زمین، اقتصاد، مسائل اجتماعی، مرمت شهری، فناوری، هنر، مدیریت و سیاست و مسکن» دسته‌بندی شدند.

در تدوین الگوی کمی، از قلمرو محتوایی دانش شهرسازی برای تأمین روایی و پایایی پژوهش، نشریات پایگاه اسکوپوس انتخاب شد، تا از این طریق، هم نشریات معتبر در نظر گرفته شوند و هم چارچوبی مشخص برای تحلیل تدوین شود.^۲ از بین انواع نشریات، تنها نشریات شهرسازی خالص - بدون هیچ‌گونه جهت‌گیری محتوایی - که در بالاترین رده اعتباری از نظر معیار کیو و اس جی آر سال ۲۰۱۹ بودند، انتخاب گردیدند. در بخش پژوهش شهرسازی جهانی، رساله‌های دکتری شهرسازی پایگاه پروکوئست تحلیل محتوا شد.^۳ در تحلیل محتوای رساله‌های شهرسازی ایران، تمام رساله‌های دکتری شهرسازی، چهار دانشگاه سطح یک ایران مطالعه گردید و در تحلیل مقالات مستخرج از رساله‌ها نیز، تمام مقالات بررسی شدند. به این ترتیب، در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹، تعداد ۴۶۱ رساله دکتری شهرسازی جهانی و ۲۰۱۹۹ مقاله خارجی، و در بخش داخلی، تعداد ۵۱۹۹ مقاله نشریات شهرسازی، تعداد ۱۲۳ رساله شهرسازی تا پایان سال ۱۳۹۸ تحلیل شدند.

^۱ منظور از معاصر، قرن حاضر، معادل سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ است.

^۲ ضریب تاثیرها مبتنی بر اطلاعات سال ۲۰۱۹ هستند.

^۳ در بخش چارچوب نظری به طور کامل توضیح داده شده است.

^۴ در بخش تحلیل محتوای رساله‌های دکتری کاملاً توضیح داده شده و برای جلوگیری از تکرار مطالب از توضیح آن اجتناب شده است.

یافته‌ها و بحث

در بخش چارچوب نظری، قلمرو محتوایی و محتوای موضوعی شهرسازی معاصر جهان به دست آمد، اما هنوز الگوی مشخصی از اولویت مقوله‌های شهرسازی وجود ندارد. با توجه به این که در ادامه، پژوهش‌های داخلی و خارجی و دانش داخلی می‌بایست بر اساس این الگو موردسنجش قرار گیرند؛ از تحلیل محتوای کیفی تلخیصی استفاده گردید.

ارائه الگویی کمی از موضوعات و مقوله‌ها نیازمند انتخاب هدفمند نمونه‌ای است که روایی و پایایی پژوهش را تأمین کند. از این رو، با توجه به اینکه موضوع اصلی این رساله «شهرسازی» است و نه گرایش‌های خاص آن، نشریات کاملاً شهرسازی دو پایگاه علمی اسکوپوس^۱ و وب‌آف‌ساینس^۲ بررسی شد. تعداد نشریات کاملاً شهرسازی^۳ در پایگاه اسکوپوس رقم معقول‌تر و محدودتری را برای انجام تحلیل ارائه می‌کند. از این رو، جامعه آماری، نشریاتی از این پایگاه‌ها هستند که در عنوان آن‌ها تنها از واژه‌ی شهرسازی^۴ استفاده شده و نه گرایش‌های ذی‌ربط. تمام نشریات قیدشده در این فهرست از نشریات معتبر جهانی در حوزه شهرسازی بوده و مقالات منتشرشده در آن‌ها نیز در زمره بهترین‌ها هستند.

باین حال و با توجه به محدودیت‌های پژوهش، از این جامعه‌ی آماری می‌بایست نمونه قابل قبولی انتخاب شود. از این رو، به حکم مطالعات کیفی، نمونه‌ای هدفمند از این جامعه انتخاب شده؛ به گونه‌ای که روایی و پایایی لازم تأمین گردد. با توجه به اینکه تعداد ۱۲ نشریه در این حیطه قرار می‌گرفت و تعداد بسیار زیادی را شامل می‌گردید، با در نظر گرفتن، ضرایب کیوه^۵ و اس جی آر^۶ بالاتر از یک، نمونه انتخاب شد. به این ترتیب، از ۱۲ نشریه واجد شرایط، نشریات «پیشرفت در شهرسازی»^۷، نظریه شهرسازی^۸، آموزش و پژوهش در شهرسازی^۹، نشریه انجمن شهرسازان آمریکا^{۱۰}، مبانی شهرسازی^{۱۱}، عمل و نظر در شهرسازی^{۱۲} برای انجام تحلیل محتوای تلخیصی در نظر گرفته شد. نشریات منتخب که به عنوان نمونه موردی برای تدوین الگوی قلمروی محتوای شهرسازی در نظر گرفته در جدول زیر مشخص شدند. مطابق با جدول ۳، در مجموع ۴۹۹۶ مطلب از سال ۲۰۰۰ تا پایان ۲۰۱۹ در این نشریات منتشرشده است که با احتساب حذفیات، تعداد ۲۳۶۸ مقاله علمی- پژوهشی تحلیل محتوای تلخیصی شد.

تحلیل محتوای ۲۳۶۸ مقاله شهرسازی نشریات یادشده بر اساس چارچوب ۱۵ قلمرو دانشی که در بخش قبل به دست آمد؛ الگوی زیر را نشان می‌دهد. بر اساس این الگو، در دانش شهرسازی معاصر، بیشترین میزان اهمیت به ترتیب به مقوله فلسفه و نظریه‌ها با (۲۳/۱ درصد)، آموزش و پژوهش (۱۷/۷ درصد)، مسائل اجتماعی (۱۰/۹ درصد)، رشد و توسعه (۷/۶ درصد)، مسکن (۷/۵ درصد)، محیط‌زیست (۶/۸ درصد)، حرفه (۵/۴ درصد)، حمل‌ونقل/ مدیریت و سیاست (۴/۴ درصد)، اقتصاد (۳/۷ درصد)، کاربری زمین (۲/۸ درصد)، فناوری (۲/۱ درصد)، مرمت شهری (۱/۹ درصد)، مدل‌ها و مدل‌سازی (۱/۶ درصد) و هنر (۰/۲ درصد) اختصاص می‌یابد. سپس، محتوای اصلی ۴۶۱ رساله دکتری شهرسازی موردبررسی قرار گرفت. لازم به ذکر است که تعداد دانشکده‌های شهرسازی در دنیا و با عناوین متفاوت قابل‌توجه بوده و برخی از آن‌ها نیز مقطع دکتری نداشته و یا زبان آن‌ها انگلیسی نیست. به این ترتیب، پایگاه‌های اندکی نیز به گردآوری رساله‌های دکتری دنیا به صورت موضوعی پرداخته‌اند. به منظور تأمین روایی و پایایی این پژوهش کیفی، رساله‌های دکتری شهرسازی که مابین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ در این پایگاه موجود بود، گردآوری و تحلیل محتوا شد.

¹ Scopus

² Web of science

^۳ منظور از کاملاً شهرسازی آن است که در عنوان نشریه فقط Planning ذکر شده باشد و هیچ گرایش دیگری در آن دخیل نباشد.

⁴ Planning

⁵ Q

⁶ SJR

⁷ Progress in Planning

⁸ Planning Theory

⁹ Journal of Planning Education and Research

¹⁰ Journal of the American Planning Association

¹¹ Journal of Planning Literature

¹² Planning Theory and Practice

جدول ۳

نشریات منتخب برای تبیین قلمرو محتوایی دانش شهرداری معاصر جهان

ردیف	نشریه	Q	SJR	کل مقالات	حذفیات	مقالات تحلیل شده
۱	Progress in Planning	۱	۰/۹۱	۴۵۳	۲۷۹	۱۷۴
۲	Planning Theory	۱	۱/۸۹	۴۷۷	۱۶۲	۳۱۵
۳	Journal of Planning Education and Research	۱	۱/۲۶	۱۲۳۵	۶۱۷	۶۱۸
۴	Journal of the American Planning Association	۱	۱/۵۵	۱۲۶۵	۶۶۱	۶۰۴
۵	Journal of Planning Literature	۱	۱/۴۱	۷۰۳	۵۱۶	۱۸۷
۶	Planning Theory and Practice	۱	۱/۰۴	۸۶۳	۳۹۳	۴۷۰
	مجموع			۴۹۹۶	۲۶۲۸	۲۳۶۸

تحلیل محتوای رساله‌های دکتری شهرداری جهان بر اساس همان چارچوب ۱۵ مقوله و ۴۰۲ موضوع به دست آمده در بخش قبل انجام شده است. با توجه به اینکه این تحلیل محتوا بر اساس الگوی از پیش تعیین شده انجام می‌شود، تحلیل محتوای کیفی جهت-دار می‌شود. همچنین، از آن جای که با محاسبه کمی قلمروها در پی استخراج الگوی قلمروی پژوهش‌های معاصر شهرداری است، در زمره تحلیل محتوای تلخیصی جای می‌گیرد. بدین ترتیب، برای تحلیل پژوهش‌های شهرداری معاصر (رساله‌های دکتری) از تکنیک تحلیل محتوای کیفی جهت-دار- تلخیصی استفاده شده است. از میان ۴۶۱ رساله به دست آمده، ۶۳ درصد آن‌ها متعلق به سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ بوده و ۳۷ درصد به سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ تعلق دارند. چنین نتیجه‌ای البته منطقی به نظر می‌رسد، زیرا هر چه زمان می‌گذرد، بر تعداد دانشکده‌های شهرداری، و به تبع آن دانشجویان دکتری و رساله‌های دفاع شده، افزوده می‌شود. از نظر محتوایی نیز به ترتیب بر موضوعات: فلسفه و نظریه‌ها (۲۵ درصد)، رشد و توسعه (۲۰ درصد)، آموزش و پژوهش (۱۱ درصد)، مسائل اجتماعی (۹ درصد)، محیط‌زیست (۷ درصد)، مسکن (۷ درصد)، اقتصاد (۶ درصد)، مدیریت و سیاست (۴ درصد)، حمل‌ونقل (۳ درصد)، کاربری اراضی (۳ درصد)، مرمت شهری (۲ درصد)، مدل‌سازی (۱ درصد)، حرفه (۱ درصد) و هنر (۰ درصد) متمرکز بوده‌اند.

برای تعیین قلمرو محتوایی دانش شهرداری معاصر ایران، تمام نشریات شهرداری کشور مدنظر قرار گرفت. مطابق با فهرست نشریات معتبر وزارت علوم در سال ۱۳۹۸؛ نشریات شهرداری، ذیل بخش «هنر و معماری» قرار گرفته‌اند. این بخش به دو زیر بخش به نام هنر و معماری مجزا شده که در قسمت معماری ۲۴ نشریه علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی در زمینه‌های معماری، شهرداری و هنر درج شده است. برای دستیابی به محتوای شهرداری معاصر ایران، نخست از ۲۴ نشریه معماری، آن‌هایی که کاملاً به مقوله معماری اختصاص داشت از پژوهش حذف گردیدند. چهار نشریه «اندیشه معماری، پژوهش‌های معماری اسلامی، مرمت و معماری ایران و مطالعات معماری ایران»، و سپس دو نشریه علمی-ترویجی «نگارینه و منظر» نیز حذف شدند. به این ترتیب، تعداد ۱۷ نشریه شهرداری مورد بررسی قرار گرفتند.

ابتدا تمام مطالب منتشر شده این ۱۷ نشریه (تا پایان سال ۱۳۹۸) در نرم‌افزار اکسل ذخیره شد. این پایگاه داده‌ها نشان می‌دهد که تعداد ۵۵۱۴ مقاله در این نشریات منتشر شده است. در میان مقالات منتشر شده در هر نشریه، مقالاتی که صرفاً به هنر اختصاص داشت و کاملاً از فضای شهرداری دور بود و نیز آن‌هایی که به معرفی کتاب و موارد مشابه اختصاص داشته و ماهیت مقاله پژوهشی نداشته‌اند، از پژوهش حذف و شمار نمونه‌های موردی به ۵۱۹۹ مورد رسید. جدول شماره ۴ شرح تفصیلی از نمونه‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد. بررسی صورت گرفته نشان می‌دهد که دانش شهرداری ایران، عمدتاً حول محور فلسفه و نظریه‌ها (۱۶/۳ درصد) شکل گرفته است. پس از آن، مقوله مسکن (۱۳/۳ درصد)، آموزش و پژوهش (۱۰/۶ درصد)، رشد و توسعه (۱۰ درصد)، مسائل اجتماعی (۹/۹ درصد)، محیط‌زیست (۷/۹ درصد) و کاربری زمین (۷/۷ درصد) مباحث عمده را به خود اختصاص داده‌اند. موضوعات مدیریت و سیاست (۴ درصد)، حرفه (۳/۹ درصد)، مرمت شهری (۳/۸ درصد)، هنر (۳/۱ درصد)، اقتصاد (۳/۱ درصد)، حمل‌ونقل (۲/۷ درصد)، فناوری (۲/۱ درصد) و مدل‌ها و مدل‌سازی (۱/۶ درصد) در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۱۴

نشریات منتخب برای تبیین قلمرو محتوایی دانش معاصر شهرسازی ایران

ردیف	نشریه	کل مقالات	حذفیات	مقالات تحلیل شده
۱	باغ‌نظر- پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی	۶۲۶	۱۵۴	۴۷۲
۲	دانش شهرسازی- دانشگاه گیلان	۸۴	۰	۸۴
۳	شهر ایمن- انجمن علمی پدافند غیرعامل ایران	۷۰	۰	۷۰
۴	صفه- دانشگاه شهید بهشتی	۴۹۰	۶۹	۴۲۱
۵	مدیریت شهری- پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی	۹۵۶	۷	۹۴۹
۶	مسکن و محیط روستا- بنیاد انقلاب اسلامی	۵۸۸	۲۷	۵۶۱
۷	مطالعات شهر ایرانی اسلامی- پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی	۲۴۹	۱۱	۲۳۸
۸	مطالعات شهری- دانشگاه کردستان- با همکاری دانشگاه‌های دیگر	۲۵۷	۰	۲۵۷
۹	معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا سابق)- پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران	۳۳۹	۵	۳۳۴
۱۰	معماری و شهرسازی آرمان‌شهر- شرکت مهندسی مشاور آرمان‌شهر	۵۴۰	۷	۵۳۳
۱۱	معماری و شهرسازی ایران- انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران	۲۰۵	۴	۲۰۱
۱۲	معماری و شهرسازی پایدار- دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی	۱۰۲	۱	۱۰۱
۱۳	نامه معماری و شهرسازی- دانشگاه هنر	۲۰۷	۴	۲۰۳
۱۴	نقش جهان- دانشگاه تربیت مدرس	۱۹۶	۷	۱۸۹
۱۵	هویت شهر- دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات	۳۴۱	۱۱	۳۳۰
۱۶	نشریه بین‌المللی مهندسی معماری و برنامه‌ریزی شهری- دانشگاه علم و صنعت	۱۵۰	۸	۱۴۲
۱۷	نشریه بین‌المللی هستی‌شناسی فضا- دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین	۱۱۴	۰	۱۱۴
				مجموع
		۵۵۱۴	۳۱۵	۵۱۹۹

برگرفته از: (وبسایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۳۱ تیر ۱۳۹۹)

پس از مطالعه محتوای دانش شهرسازی ایران، ضروری بود که مبحث پژوهش‌های شهرسازی را مدنظر قرار داده تا ارتباط این دو مشخص گردد. با توجه به تعداد قابل توجه رساله‌ها در تمام دانشگاه‌های ایران و در قالب نمونه‌گیری، جامعه آماری به دانشگاه‌های سطح یک کشور محدود گردید که مطابق با دیدگاه وزارت علوم در حوزه شهرسازی شامل دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، تربیت مدرس و علم و صنعت می‌شود (وبسایت وزارت علوم تحقیقات و فناوری، ۳۱ تیر ۱۳۹۹). به این ترتیب تمام رساله‌های دفاع شده در این چهار دانشگاه از ابتدا تا پایان سال ۱۳۹۸ تحلیل محتوای کیفی شدند. در مجموع، تعداد ۱۲۳ رساله دکتری شهرسازی در این چهار دانشگاه دفاع شده که از این میان ۶۱ رساله (۵۰ درصد) به دانشگاه تهران، ۲۳ رساله (۱۹ درصد) دانشگاه شهید بهشتی، ۲۲ رساله (۱۸ درصد) دانشگاه علم و صنعت و ۱۶ رساله (۱۳ درصد) به دانشگاه تربیت مدرس اختصاص داشته است. رساله‌های شهرسازی نیز بر همان منوال که دانش شهرسازی ایران تحلیل محتوا شد- یعنی بر اساس ۱۵ مقوله و ۴۰۲ موضوع- مطالعه شدند. به این ترتیب، در انتخاب موضوع و محتوای رساله‌های دکتری ایران، بیشترین توجه به ترتیب به مقوله فلسفه و نظریه‌ها (۲۲ درصد)، مسائل اجتماعی (۱۷ درصد)، رشد و توسعه (۱۶ درصد)، آموزش و پژوهش (۹ درصد)، مسکن (۶ درصد)، محیط‌زیست (۶ درصد)، مرمت شهری (۹ درصد)، کاربری اراضی (۴ درصد)، مدیریت و سیاست (۳ درصد)، حمل‌ونقل (۲ درصد)، اقتصاد (۲ درصد)، هنر (۲ درصد)، فناوری (۱ درصد) و مدل‌ها و مدل‌سازی (۱ درصد) بوده است.

تحلیل‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که اولویت مقوله‌های یادشده در دانش جهانی با دانش شهرسازی ایران و نیز در پژوهش جهانی و داخلی، یکسان نبوده است. به این صورت که:

- اولویت مقوله‌ها در دانش جهانی: فلسفه و نظریه‌ها ← آموزش و پژوهش ← مسائل اجتماعی ← رشد و توسعه ← مسکن ← محیط‌زیست ← حرفه ← حمل‌ونقل / مدیریت و سیاست ← اقتصاد ← کاربری زمین ← فناوری ← مرمت شهری ← مدل‌ها و مدل‌سازی ← هنر

^۱ ترتیب نشریات دقیقاً بر اساس فهرست وزارت علوم است و تنها نشریات غیرشهرسازی به دلایل ذکر شده در متن از فهرست حذف شده‌اند.

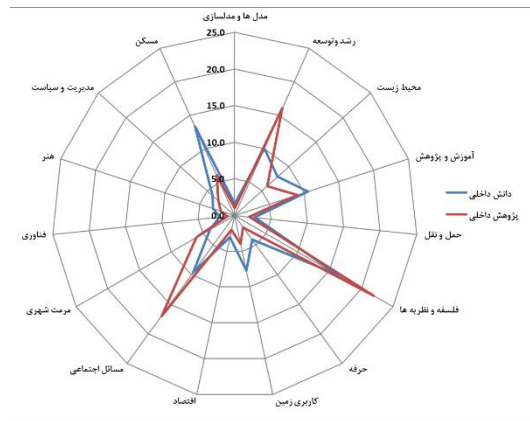
- اولویت مقوله‌ها در دانش ایران: فلسفه و نظریه‌ها ← مسکن ← آموزش و پژوهش ← مسائل اجتماعی/رشد و توسعه ← محیط‌زیست/کاربری زمین ← حرفه/مرمت شهری/مدیریت و سیاست ← هنر/اقتصاد/حمل‌ونقل ← فناوری/مدل‌ها و مدل‌سازی
- اولویت مقوله‌ها در پژوهش جهانی: فلسفه و نظریه‌ها ← رشد و توسعه ← آموزش و پژوهش ← مسائل اجتماعی ← محیط‌زیست/مسکن ← اقتصاد ← مدیریت و سیاست ← حمل‌ونقل/کاربری ← مرمت شهری/فناوری ← مدل‌ها و مدل‌سازی/حرفه ← هنر
- اولویت مقوله‌ها در پژوهش ایران: فلسفه و نظریه‌ها ← مسائل اجتماعی ← رشد و توسعه ← آموزش و پژوهش ← محیط‌زیست/مرمت شهری/مسکن ← کاربری ← مدیریت و سیاست ← حمل‌ونقل/اقتصاد/حرفه/هنر ← فناوری/مدل‌ها و مدل‌سازی.

بر اساس شکل ۳-الف، مقایسه قلمرو دانش شهرداری معاصر ایران و جهان نشان می‌دهد که تنها در مقوله‌های حمل‌ونقل، اقتصاد، مدل‌ها و مدل‌سازی و فناوری از نظر اولویت محتوایی شباهت نسبی میان آن‌ها وجود دارد. حال آنکه پژوهش‌های شهرداری بر مقوله‌های رشد و توسعه، مرمت شهری و مسائل اجتماعی تمرکز بیشتری نسبت به دانش داشته و در سایر مقوله‌های آموزش و پژوهش، محیط‌زیست، فلسفه و نظریه، کاربری زمین، حرفه، مدیریت و سیاست، مسکن و هنر، الگوی پژوهش از دانش تبعیت می‌کند، اما درصدهای کمتری را نشان می‌دهد.

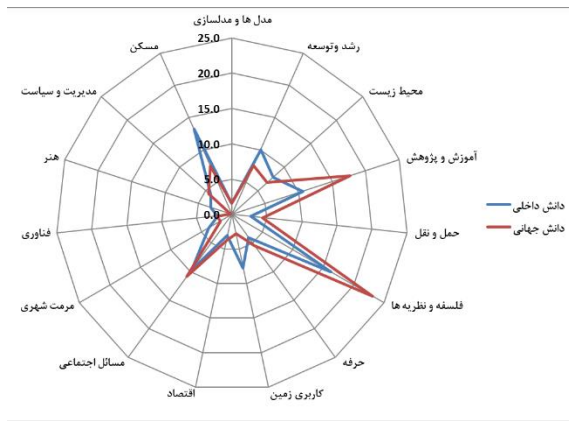
بر اساس شکل ۳-ب، مقایسه قلمرو دانش و پژوهش داخلی نشان می‌دهد که آن‌ها تنها در مقوله‌های حمل‌ونقل، اقتصاد، مدل‌ها و مدل‌سازی، فناوری از نظر اولویت محتوایی، مشابه عمل کرده‌اند. پژوهش‌های شهرداری داخلی به مقوله‌های رشد و توسعه، مسائل اجتماعی و مرمت شهری بیش از دانش بهاداده‌اند. اما مباحث مسکن و حرفه در دانش، ارزش والاتری نسبت به پژوهش داشته است. به این ترتیب، می‌توان چنین تحلیل کرد که دغدغه‌های پژوهشی شهرداری ایران حول محورهای رشد و توسعه، مرمت شهری و مسائل اجتماعی بوده است. حال برای این که مشخص شود که اهمیت این سه مقوله در پژوهش‌های شهرداری داخلی به دلیل پاسخگو نبودن دانش شهرداری داخلی به مسائل روز بوده یا مبتنی بر اولویت‌های پژوهش جهانی اولویت یافته‌اند؛ مقایسه‌ای میان پژوهش‌های داخلی و جهانی انجام شد.

بر اساس شکل ۳-ج، پژوهش‌های داخلی و خارجی تنها در مقوله‌ی مدل‌ها و مدل‌سازی، فناوری و کاربری‌ها شباهت نسبی دارند. همچنین، در مقوله‌های رشد و توسعه، محیط‌زیست، آموزش و پژوهش، حمل‌ونقل، فلسفه و نظریه، حرفه، مدیریت و سیاست و مسکن، پژوهش‌های داخلی از الگوی پژوهش‌های جهانی تبعیت می‌کند اما درصدهای کمتری را نشان می‌دهد. اما مقوله‌ی هنر، مرمت شهری و مسائل اجتماعی در پژوهش‌های داخلی بیشتر مورد توجه بوده تا نمونه‌های خارجی آن و البته در مورد مقوله اقتصاد، به طرز قابل توجهی پژوهش‌های داخلی درصدهای کمتری از پژوهشی‌های جهانی را نمود می‌دهند. این مقایسه نشان می‌دهد که هرچند پژوهش‌های داخلی هم‌راستی پژوهش‌های خارجی عمل کرده‌اند، اما کاملاً مطابق با آن نبوده‌اند. به این ترتیب که در مقوله‌های هنر، مرمت شهری و مسائل اجتماعی، راه خود را از پژوهش‌های خارجی جدا کرده و به طور قابل توجهی اولویت بیشتری به این مسائل داده‌اند. بنابراین، می‌توان چنین تحلیل کرد که پرداختن زیاد به مقوله‌ی رشد و توسعه در پژوهش شهرداری داخلی نیز به دلیل تبعیت از جریان پژوهش‌های خارجی نبوده؛ بلکه به دلیل نیاز دانش داخلی به پژوهش‌های بیشتر در این حوزه بوده است.

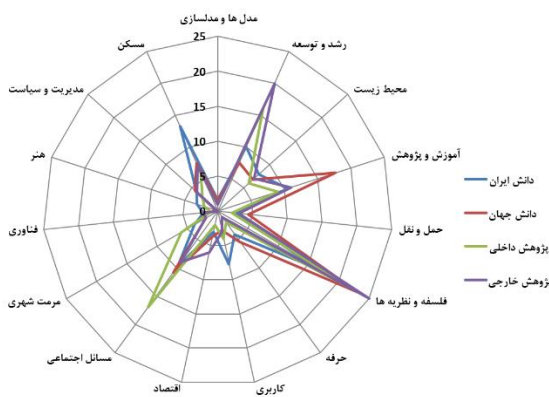
مقایسه میان الگوی دانش-پژوهش داخلی و دانش-پژوهش جهانی در شکل شماره ۳-د، نشان می‌دهد که پژوهش‌های شهرداری در مقوله‌های «مدل‌ها و مدل‌سازی، آموزش و پژوهش، حمل‌ونقل، حرفه، مدیریت و سیاست، مسکن» توجه کمتری داشته‌اند؛ در حالی که اولویت‌های پژوهشی شهرداری عمدتاً در این حیطه جای می‌گیرند. در خصوص مقوله‌های «رشد و توسعه و فلسفه و نظریه‌ها»، دانش شهرداری پاسخگوی نیازهای شهرداری نبوده، از این رو، پژوهش‌ها تمرکز بسیاری بر این دو مورد داشته‌اند. اما در مورد سایر مقوله‌ها (محیط‌زیست، کاربری زمین، اقتصاد، مسائل اجتماعی، مرمت شهری، فناوری و هنر)، جریان داخلی از جریان خارجی متمایز عمل کرده و الگوی دانش و پژوهش داخلی و خارجی در راستای هم عمل نکرده‌اند. به بیان ساده‌تر، در این مقوله‌ها، دانش و پژوهش داخلی بومی عمل کرده‌اند.

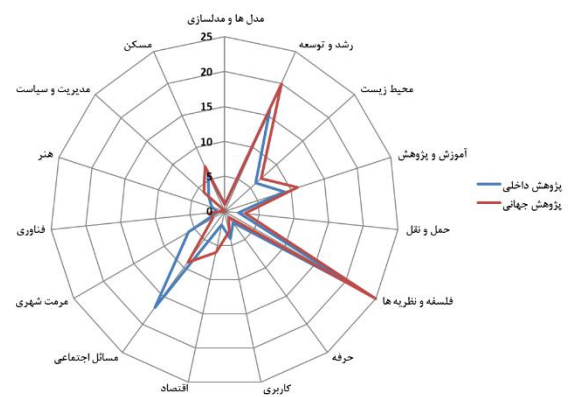
ب. مقایسه دانش و پژوهش داخلی

الف. مقایسه دانش داخلی و جهانی

د. مقایسه دانش و پژوهش داخلی و جهانی

ج. مقایسه پژوهش داخلی و جهانی

شکل ۳. مقایسه قلمرو دانش و پژوهش (رساله‌های دکتری) داخلی و خارجی

مقایسه‌های کمی و کیفی صورت گرفته در بندهای پیشین، گزارشی توصیفی از رابطه‌ی دانش-پژوهش داخلی ارائه می‌کند. اما نگاهی تحلیلی‌تر به این رابطه، گواه آن است که دانش و پژوهش داخلی در چارچوب مقوله‌های پانزده‌گانه، سه جهت‌گیری عمده نسبت به یکدیگر داشته‌اند.

حالت اول زمانی است که «اولویت مقوله X^۱ در دانش و پژوهش برابر باشد». به عبارتی، عرضه و تقاضای مقوله X میان دانش و پژوهش داخلی، در حالت متعادل در حال انجام است. مقایسه دانش و پژوهش معاصر ایران نشان می‌دهد که مقوله‌های «حمل‌ونقل، اقتصاد، مدل‌ها و مدل‌سازی و فناوری» در این دسته قرار می‌گیرند.

حالت دوم زمانی است که «دانش شهرسازی داخلی بیش از پژوهش به مقوله X اولویت داده باشد». به‌منظور ایجاد تعادل در رابطه دانش-پژوهش، اولویت‌های پژوهشی در این بخش تعریف می‌شوند. مقایسه دانش و پژوهش شهرسازی معاصر ایران نشان می‌دهد که مقوله‌های «آموزش و پژوهش، محیط‌زیست، فلسفه و نظریه‌ها، کاربری زمین، حرفه، مدیریت و سیاست، مسکن و هنر» در این بخش جای می‌گیرند.

حالت سوم زمانی اتفاق می‌افتد که «پژوهش شهرسازی بیش از دانش به مقوله X اولویت داده باشد». در این حالت، چرخه تولید دانش (شکل ۲) به‌درستی عمل نمی‌کند زیرا هدف پژوهش شهرسازی (به‌ویژه در رساله‌های دکتری)، تعمیق دانش موجود است. اینکه پژوهش بر مقوله‌ای متمرکز شده که اولویت دانش نیست؛ به این معناست که عناصر تولیدکننده دانش در این مقوله به‌درستی

^۱ مقوله‌ی X، می‌تواند هر یک از ۱۵ مقوله‌ی یاد شده باشد. به منظور تحلیل کیفی رابطه میان دانش و پژوهش داخلی، نیاز است که این رابطه به صورت گزاره‌هایی قابل درک، فرموله شود. در این تحلیل ابتدا، گزاره‌ها توضیح داده شده و سپس هر مقوله در گزاره‌ی مناسب خود، جای داده می‌شوند و در نهایت تحلیل نهایی که همان اولویت‌های پژوهشی در رساله‌های دکتری شهرسازی ایران است، ارائه می‌گردد. لازم به یادآوری است که گزاره‌ها، بر اساس تحلیل توصیفی رابطه دانش-پژوهش شهرسازی ایران استخراج شده‌اند.

و در تعامل باهم عمل نمی‌کنند^۱. مقایسه دانش و پژوهش شهرسازی معاصر ایران نشان می‌دهد که مقوله‌های «رشد و توسعه، مرمت شهری و مسائل اجتماعی» در این بخش جای می‌گیرند. جدول ۵ به‌طور خلاصه، تحلیل‌های این بخش را تبیین می‌کند.

جدول ۵

تبیین اولویت‌های پژوهشی مبتنی بر تحلیل رابطه دانش-پژوهش (رساله‌های دکتری) شهرسازی معاصر ایران

مقوله‌ها	معنا	جهت‌گیری دانش و پژوهش نسبت به هم
حمل‌ونقل، اقتصاد، مدل‌ها و مدل‌سازی، فناوری	رابطه میان دانش و پژوهش در این مقوله متعادل است.	۱. اولویت مقوله X در دانش و پژوهش برابر است.
آموزش و پژوهش، محیط‌زیست، فلسفه و نظریه، کاربری زمین، حرفه، مدیریت و سیاست، مسکن و هنر	ضروری است پژوهش بر این مقوله تمرکز یابد.	۲. دانش بیش از پژوهش به مقوله X اولویت داده است.
رشد و توسعه، مرمت شهری و مسائل اجتماعی	عناصر چرخه تولید دانش در این مقوله در تعامل درستی نسبت به یکدیگر عمل نمی‌کنند.	۳. پژوهش بیش از دانش به مقوله X اولویت داده است.

بر اساس تحلیل‌های توصیفی صورت گرفته در شکل ۳-الف، می‌توان سه گونه جهت‌گیری دانش داخلی را نسبت به دانش جهانی تشخیص داد. نخست آنکه «اولویت مقوله X در دانش ایران و جهان برابر باشد». در این صورت، دانش شهرسازی ایران در این مقوله همسو با دانش جهانی حرکت می‌کند^۲. مقایسه دانش داخلی و جهانی نشان می‌دهد که مقوله‌های مدل‌ها و مدل‌سازی و مسائل اجتماعی در این زمره قرار می‌گیرند. حالت دوم زمانی رخ می‌دهد که «دانش جهانی بیش از دانش داخلی به مقوله X اولویت داده باشد». این گزاره به این معناست که دانش شهرسازی ایران در این مقوله همگام با دانش جهانی رشد نمی‌کند و به بیان ساده-تر، عقب‌مانده است. از این‌رو می‌توان با متمرکز کردن پژوهش بر این مقوله، دانش داخلی را با دانش جهانی همسو کرد. مقایسه دانش داخلی و خارجی نشان می‌دهد که مقوله‌های آموزش و پژوهش، حمل‌ونقل، فلسفه و نظریه‌ها، حرفه و اقتصاد در این زمره جای می‌گیرند. اما حالت سوم زمانی اتفاق می‌افتد که «دانش شهرسازی ایران بیش از دانش جهانی به مقوله X اولویت داده باشد» که مقوله X نیاز بومی کشور بوده است. به این ترتیب مقوله‌های رشد و توسعه، محیط‌زیست، کاربری زمین، مرمت شهری، هنر و مسکن را می‌توان در این بخش جای داد. جدول ۶ ماحصل تحلیل‌های مطرح‌شده را نشان می‌دهد.

جدول ۶

تبیین اولویت‌های پژوهشی مبتنی بر تحلیل رابطه دانش شهرسازی معاصر ایران و جهان

مقوله‌ها	معنا	جهت‌گیری دانش داخلی و جهانی نسبت به هم
مدل‌ها و مدل‌سازی و مسائل اجتماعی	دانش ایران در زمینه مقوله X همسو با دانش جهانی رشد می‌کند.	۱. اولویت مقوله X در دانش ایران و جهان برابر است.
آموزش و پژوهش، حمل‌ونقل، فلسفه و نظریه‌ها، حرفه و اقتصاد	می‌توان با تمرکز پژوهش بر مقوله X دانش داخلی و جهانی را همسو کرد.	۲. دانش جهانی بیش از دانش ایران به مقوله X اولویت داده است.
رشد و توسعه، محیط‌زیست، کاربری زمین، مرمت شهری، هنر و مسکن	مقوله X اولویت شهرسازی بومی کشور است.	۳. دانش ایران بیش از دانش جهانی به مقوله X اولویت داده است.

^۱ با توجه به این عناصر تولیدکننده دانش شهرسازی، آموزش، حرفه و پژوهش بوده و مقاله حاضر، از میان آن‌ها تنها بر پژوهش متمرکز شده است؛ از این رو نمی‌توان این بخش را عمیق‌تر تحلیل کرد، چراکه تحلیل این بخش (حالت سوم) نیازمند تحلیل همزمان هر سه عامل تولیدکننده دانش است.

^۲ منظور از همسو بودن دانش داخلی و جهانی آن نیست که دقیقاً موضوعات مطرح در دانش داخلی در مقوله X مشابه دانش جهانی است. چراکه اساساً دانش جهانی مختص به یک خطه نیست. از این رو نمی‌توان انتظار داشت که تمام موضوعات جهانی در داخل ایران نیز موضوعیت داشته باشند. بلکه بدان معناست که اولویت‌های داخلی و جهانی درباره‌ی این مقوله مشابه هستند.

نتیجه‌گیری

بیش از ۳۰ سال از عمر دوره دکتری شهرسازی در ایران می‌گذرد و در این مدت رساله‌های دکتری شهرسازی تلاش داشته‌اند تا دانش شهرسازی ایران را تئوریزه و بومی‌سازی کنند. درحالی‌که طی این سال‌ها به‌ندرت به محتوای موضوعی و تولیدات دانشی آن‌ها پرداخته شده است. مقاله حاضر تلاش داشت تا علاوه بر مطالعه روند محتوایی رساله‌های دکتری شهرسازی این دوره، اولویت‌های پژوهشی در تعیین موضوعات رساله‌های دکتری آتی شهرسازی ایران را نیز تبیین کند. از این رو، نخست رابطه‌ی دانش و پژوهش شهرسازی ایران را نسبت به رابطه دانش و پژوهش شهرسازی جهانی مورد بررسی قرارداد و سپس مسیر آتی حیطه‌ی محتوایی رساله‌های دکتری به‌مثابه بخشی از پژوهش‌های شهرسازی را تبیین کرد. هدف از این کار بررسی رابطه دانش و پژوهش در این رشته از طریق جهت‌دهی محتوایی رساله‌های دکتری بود. در میان نظریه‌پردازان و پژوهشگران شهرسازی، جوهانسن و همکارانش از جمله معدود افرادی هستند که اجزای ساختاری تولید دانش شهرسازی را به تصویر کشیده‌اند. بر اساس دیدگاه آن‌ها، پژوهش‌های شهرسازی به‌صورت مستقیم به دانش تبدیل نمی‌شوند، بلکه، پژوهش، آموزش و حرفه در کنار هم و به‌صورت تعاملی محتوای دانش شهرسازی را می‌سازند.

از بین اجزای مطرح‌شده در ادبیات نظری موضوع، این مقاله بر پژوهش متمرکز شده و از میان انواع پژوهش، رساله‌های دکتری را به‌عنوان نمونه انتخاب کرده است. روش تحقیق به‌صورت استقرایی بوده که در آن قلمرو و محتوای دانش شهرسازی معاصر جهان تحلیل محتوای کیفی گردید و به‌عنوان مبنا و چارچوب نظری سایر تحلیل‌ها مدنظر قرار گرفت. بر اساس این الگوی محتوایی، شامل ۱۵ مقوله و ۴۰۲ موضوع، دانش شهرسازی ایران و جهان و رساله‌های دکتری شهرسازی ایران و جهان تحلیل محتوای کیفی شدند. سپس با مقایسه الگوی دانش و پژوهش (رساله‌های دکتری) داخلی و خارجی، اولویت‌های پژوهشی در رساله‌های دکتری شهرسازی ایران مشخص گردید. بر اساس نتایج تحقیق حاضر، دانش شهرسازی جهانی عمدتاً بر مقوله‌های فلسفه و نظریه‌ها (۲۳/۱ درصد)، آموزش و پژوهش (۱۷/۷ درصد) و مسائل اجتماعی (۱۰/۹ درصد) متمرکز بوده است. حال آنکه پژوهش جهانی بر مقوله‌های فلسفه و نظریه‌ها (۲۵ درصد)، رشد و توسعه (۲۰ درصد) و آموزش و پژوهش (۱۱ درصد). در مقابل، دانش شهرسازی ایران، عمدتاً حول محور فلسفه و نظریه‌ها (۱۶/۳ درصد)، مسکن (۱۳/۳ درصد)، آموزش و پژوهش (۱۰/۶ درصد)، رشد و توسعه (۱۰ درصد) و مسائل اجتماعی (۹/۹ درصد) استوار بوده است. پژوهش‌های داخلی، مقوله‌های فلسفه و نظریه‌ها (۲۲ درصد)، مسائل اجتماعی (۱۷ درصد) و رشد و توسعه (۱۶ درصد) را مدنظر داشته‌اند. به‌این ترتیب، مقوله فلسفه و نظریه‌ها اولویت اول در دانش و پژوهش داخلی و جهانی در قرن حاضر بوده است.

در نتیجه‌ی مقایسه رابطه‌ی دانش - پژوهش داخلی و جهانی از خلال مطالعات صورت گرفته در این تحقیق، می‌توان گفت که پژوهشگر دوره دکتری برای تعیین موضوع رساله خود می‌تواند سه هدف را دنبال کند. چنانچه پژوهش‌های شهرسازی در پی حل مسائل دانش داخلی کشور برآیند، ترتیب اولویت‌ها شامل مقوله‌های مسکن، فلسفه و نظریه‌ها، کاربری زمین، آموزش و پژوهش، حرفه، حمل‌ونقل و هنر تمرکز خواهند بود. اگر پژوهش‌ها به دنبال همسو کردن دانش داخلی با دانش جهانی باشند، اولویت‌ها به ترتیب شامل مقوله‌های فلسفه و نظریه‌ها، آموزش و پژوهش، حرفه، حمل‌ونقل و اقتصاد می‌شوند. چنانچه پژوهش‌ها در پی آن باشند که علاوه بر حل مسائل داخلی، همسو با دانش جهانی نیز باشند؛ فصل مشترک این مقوله‌ها در اولویت خواهند بود که به ترتیب بر فلسفه و نظریه‌ها، آموزش و پژوهش، و حرفه تمرکز پیدا خواهند کرد. شکل شماره ۴ ماحصل این بحث را نشان می‌دهد.

شکل ۴. اولویت های پژوهشی در تعیین موضوعات رساله های دکتری شهرسازی آتی

منابع

- بایر، مایکل؛ فرانک، نانسو و والرئوس، جیسون. (۲۰۱۰). چگونه شهرساز شویم؟. ترجمه سید حسین بحرینی و الهام فلاح منشادی. (۱۳۹۳).
- تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۹ الف). سیراندیشه ها در شهرسازی (۱): از آرمان تا واقعیت. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۹ ب). سیراندیشه ها در شهرسازی (۲): از کمیت تا کیفیت. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۹ ج). سیراندیشه ها در شهرسازی (۳): از فضا تا مکان. تهران: انتشارات آرمانشهر.
- شوا، فرانسواز. (۱۹۶۵). شهرسازی واقعیات و تخیلات. ترجمه سید محسن حبیبی. (۱۳۸۴). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- فریدمن، جان. (۱۹۸۷). برنامه ریزی در حوزه عمومی: از شناخت تا عمل. ترجمه عارف اقوامی مقدم. (۱۳۸۷). تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- کوهن، تامس. (۱۹۷۷). تنش جوهری: جستارهایی درباره دگرگونی و سنت علمی. ترجمه علی اردستانی. (۱۳۹۲). تهران: رخداد نو.
- گلکار، کورش. (۱۳۹۳). آمارزدگی: نقدی بر افسون زدگی کمیت باورانه در پژوهش. مسکن و محیط روستا، ۳۳(۱۴۵)، ۱۷-۲۸.
- یگانه، منصور و بمانیان، محمدرضا. (۱۳۹۴). معرفت شناسی فازی و سازگاری روش شناختی آن با پژوهش های معماری و شهرسازی. مدیریت شهری، ۱۴(۴۰)، ۳۱۳-۳۲۸.
- وبسایت دانشگاه تهران، (۱۳۹۹). تاریخچه ی دانشکده شهرسازی. بازیابی شده در ۳۱ تیر ۱۳۹۹.
- وبسایت دانشگاه شهید بهشتی، (۱۳۹۹). دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی. بازیابی شده در ۳۱ تیر ۱۳۹۹، از

<https://sbu.ac.ir/cols/archurb/Pages/default.aspx>

وبسایت دانشگاه تربیت مدرس، (۱۳۹۹). گروه شهرسازی دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس. بازیابی شده در ۳۱ تیر ۱۳۹۹، از

<https://www.modares.ac.ir/art/departments/urban-planning>

وبسایت دانشگاه علم و صنعت، (۱۳۹۹). تاریخچه دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت. بازیابی شده در ۳۱ تیر ۱۳۹۹، از

<http://www.iust.ac.ir/page/1118/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DA%86%D9%87>

وبسایت وزارت علوم تحقیقات و فناوری، (۱۳۹۵). معاونت آموزشی: سطح بندی دانشگاه های کشور. بازیابی شده در ۳۱ تیر ۱۳۹۹، از

<https://edu.msrt.ir/fa/news/543/%D9%85%D8%B9%D8%A7%D9%88%D9%86>

وبسایت وزارت علوم تحقیقات و فناوری، (۱۳۹۹). فهرست نشریات معتبر و نامعتبر. بازیابی شده در ۳۱ تیر ۱۳۹۹، از

<https://rppc.msrt.ir/fa>

References

- Anselin, L., Nasar, J. L., & Talen, E. (2011). Where Do Planners Belong? Assessing the Relationship between Planning and Design in American Universities. *Journal of Planning Education and Research*, 31(2), 196-207.
- Bahrainy, H., & Bakhtiari, A. (2016). *Toward an integrative theory of urban design*. Springer.
- Barry, J., Horst, M., Inch, A., Legacy, C., Rishi, S., Rivero, J. J., Taufen, A., Zanutto, J. M., & Zitcer, A. (2018). Unsettling planning theory. *Planning Theory*, 17(3), 418-438.
- Bayer, M., Frank, N., & Valerius, j. (2010). *Becoming an Urban Planner: A Guide to Careers in Planning and Urban Design* (H. Bahrainy & E. Fallah Manshadi, Trans.). Tehran: University of Tehran Press. (in Persian)
- Choay, F. (1965). *L'urbanisme, utopies et réalités, une anthologie* (M. Habibi, Trans.). Tehran: University of Tehran Press. (in Persian)
- Choguill, L. C. (2005). The research design matrix: A tool for development planning research studies. *Habitat International*, 29(4), 615-626.
- Dalton, L. C. (2001). Weaving the Fabric of Planning As Education. *Journal of Planning Education and Research*, 20(4), 423-436.
- Davoudi, S. (2015). Planning as practice of knowing. *Planning Theory*, 14(3), 316-331.
- Enengel, B., Muhar, A., Penker, M., Freyer, B., Drlik, S., & Ritter, F. (2012). Co-production of knowledge in transdisciplinary doctoral theses on landscape development-An analysis of actor roles and knowledge types in different research phases. *Landscape and Urban Planning*, 105(1-2), 106-117.
- Fischler, R. (2012). Fifty Theses on Urban Planning and Urban Planners. *Journal of Planning Education and Research*, 32(1), 107-114.
- Friedmann, J. (1987). *Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action* (A. Aghvami, Trans.). Tehran: Iran Ministry of Roads & Urban Development. (in Persian)
- Goldstein, H. A., & Carmin, J. (2006). Compact, diffuse, or would be discipline?. *Planinnging education and research*, 26(1), 66-79.
- Golkar, K. (2014). Statistical toxification (sta-toxification); a critique of quantity-based enchantment in research. *Housing and rural environment*, 33(145), 17-28. (in Persian)
- Iran University of science and technology Website, (2020). *School of Architecture and Environmental design*. Retrieved 2020, Jul. 21, from <http://www.iust.ac.ir/page/1118/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%AE%DA%86%D9%87> (in Persian)
- Johannesen, J. A., Olaisen, J., & Olsen, B. (1998). The philosophy of science, Planning and decision theories. *Built environment*, 24(2-3), 155-168.
- Kuhn, T. (1977). *The Essential Tension: Selected Studies in Scientific Tradition and Change* (A. Ardestani, Trans.). Tehran: Rokhdade no. (in Persian)
- Ministry of Science, Research and Technology Website, (2016). *Vice Chancellor for Education: Leveling the country's universities*. Retrieved 2020, Jul. 21, from <https://edu.msrt.ir/fa/news/543/%D9%85%D8%B9%D8%A7%D9%88%D9%86> (in Persian)
- Ministry of Science, Research and Technology Website, (2020). *List of valid and invalid publications*. Retrieved 2020, Jul. 21, from <https://rppc.msrt.ir/fa> (in Persian)

- Pakzad, J. (2010b). *An intellectual history of Urbanism (2): from Quantity to Quality*. Tehran: shahid beheshti university press. (in Persian)
- Pakzad, J. (2010c). *An intellectual history of Urbanism (3): from Space to Place*. Tehran: shahid beheshti university press. (in Persian)
- Pakzad, J. (2010a). *An intellectual history of Urbanism (1): from Utopia to Reality*. Tehran: shahid beheshti university press. (in Persian)
- Shahid Beheshti University Website, (2020). *Faculty of Architecture and urbanism*. Retrieved 2020, Jul. 21, from <https://sbu.ac.ir/cols/archurb/Pages/default.aspx> (in Persian)
- Tarbiat Modares University Website, (2020). *Faculty of urban planning*. Retrieved 2020, Jul. 21, from <https://www.modares.ac.ir/art/departments/urban-planning> (in Persian)
- Tehran University Website, (2020). *History of school of urban planning*. Retrieved 2020, Jul. 21. (in Persian)
- Yeghane, M., & Bemanian, R. (2015). Fuzzy epistemological and methodological compatibility with the architecture and urban studies. *Urban management*, 14(40), 313-325. (in Persian)